

Riskhanteringsverktyg i växtodlingen

- Har växtodlingsproduktionen tillräckligt med verktyg för att hantera finansiell risk?

Risk management tools in crop production

- Do crop production have enough tools to manage financial risk?

Niklas Bengtsson och Martin Olsson

Riskhanteringsverktyg i växtodlingen

Risk management tools in crop production

Niklas Bengtsson och Martin Olsson

Handledare: Jan Larsson, SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi.

Examinator: Erik Hunter, SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi.

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Företagsekonomi

Kurskod: EX0883

Program/utbildning: Lantmästare - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2019

Omslagsbild: Martin Olsson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Risk, riskhantering, gårdsstöd, försäkring, CAP-reform, förväntad nyttoteori, resultatutjämnning.

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och
miljöpsykologi.

FÖRORD

Lantmästare Kandidatprogrammet är en treårig universitetsutbildning vilken omfattar 180 högskolepoäng. En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett eget arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete kan t.ex. ha formen av ett mindre försök som utvärderas eller en sammanställning av litteratur vilken analyseras. Arbetsinsatsen ska motsvara minst 10 veckors heltidsstudier (15 hp).

Det har alltid legat i vårt intresse hur lantbrukare utvecklar lönsamma företag och en fungerande riskhantering är en viktig del för att lyckas. Intresset för politik har alltid legat oss nära och fascinerats av att politiska beslut kan skapa förändringar i lantbrukares attityd och beslutsfattande. Bakgrunden till idén skapades efter konsekvenserna av föregående års torka och efter ett par givande samtal med vår handledare Jan Larsson samt Bengt Johnsson så utformades frågeställningarna.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare Jan Larsson, SLU som givit oss snabb och bra respons. Vi vill även rikta ett stort tack till Bengt Johnsson, Jordbruksverket som bidragit med viktiga råd, synpunkter samt information kring ämnet. Slutligen ska ett varmt tack riktas till alla lantbrukare som tog sig tiden att både förbereda sig och som ställde upp på våra intervjuer.

Erik Hunter, SLU har varit examinator.

Alnarp Maj 2019

Niklas Bengtsson och Martin Olsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
SUMMARY	5
1. INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problematisering	6
1.2 Syfte och Mål	7
1.3 Frågeställning	8
1.4 Avgränsning	8
2. LITTERATURSTUDIE	9
2.1 Ett förändrat klimat	9
2.2 Växtodlingsåret 2018	10
2.2.1 Åtgärder på grund av torkan	11
2.3 Definition av risk	11
2.4 Riskhanteringsverktyg i Sverige	12
2.5 Resultatutjämnning	12
2.5.1 Periodiseringfond	12
2.5.2 Expansionsfond	12
2.5.3 Skogskonto	13
2.6 Försäkring	13
2.6.1 Force Majeure	13
2.6.2 Moral Hazard	14
2.7 CAP - EU:s gemensamma jordbrukspolitik	14
2.7.1 Direktstöd	14
2.7.2 Statligt finansierade riskhanteringsverktyg	15
2.8 Internationell jämförelse	15
2.8.1 Australien - Ett land utanför EU	16
2.8.2 Spanien - Ett land med erfarenheter	16
2.8.3 Nederländerna - Ett land med stora värden och liknande klimat	17
2.8.4 Finland - ett land i Norden	17
3. TEORETISKT RAMVERK	19
3.1 Beslutsfattande under risk och osäkerhet	19
3.2 Förväntad nyttoteori	19
4. MATERIAL OCH METOD	21
4.1 Intervjuer och tillvägagång	21
4.2 Urval	22
4.3 Kritik	22

5. RESULTAT	23
5.1 Riskexponering	23
5.2 Växtodlingsåret 2018	23
5.3 Resultatutjämnning.....	24
5.4 Verktyg för riskhantering	25
5.5 Ett förändrat klimat kräver fler verktyg	26
6. DISKUSSION	28
6.1 Arbetsgång.....	28
6.1 Reflektion	29
6.3 Slutsatser.....	30
REFERENSER	31
BILAGOR.....	35
Bilaga 1	35
Bilaga 2	52

SAMMANFATTNING

Denna studie är gjord med anledning av den förväntade ökade riskexponering växtodlingsproducenter kommer stå inför vid ett förändrat klimat. Torkan 2018 slog hårt mot landets lantbrukare och lönsamheten upplevdes som kraftigt försämrad. Regeringen valde att införa ett krispaket, vilket en del representanter från branschen inte ansåg vara tillräckligt. Jordbruksverket håller med till viss del och ser det problematiskt att även lantbrukare som inte har drabbat av torka, får tillgång till ett krisstöd. Idag kan inte lantbrukare försäkra sig mot exceptionella väderfenomen och försäkringsutbudet för växtodlingsproducenter är relativt smalt. Anledningen till detta är att premien anses bli för kostsam för att anses som attraktiv. Länder både i och utanför Europa väljer olika tillvägagångssätt för att hantera de risker som växtodlingsproducenter exponeras för. Inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik finns möjligheten till att finansiera riskhantering med statliga medel för att exempelvis subventionera försäkringspremier. Sverige har varit av den uppfattningen att gårdsstödet tillsammans med marknadsrelaterade åtgärder är tillräckliga, för att hantera de produktionsrisker lantbruket utsätts för.

Syftet med studien är att undersöka om växtodlingsproducenter tycker att riskhanteringsverktygen vi har idag är tillräckliga, samt undersöka hur andra länder har valt att gå tillväga.

Litteraturstudien innehåller ämnen som berör riskhantering och förklarar vilka verktyg Sveriges växtodlingsproducenter har tillgång till idag för att hantera produktionsrisker. Den förväntade nyttoteorin används för att förstå hur individer tar beslut under osäkerhet och risk. Studien tar även upp länder i och utanför EU, för att få en förståelse hur olika länder väljer att hantera deras produktionsrisker.

Åtta växtodlingsproducenter utspridda i landet intervjuades genom semistrukturerade telefonintervjuer för att få svar på frågeställningarna. Svaren resulterade i relativt spridda svar, men samtliga av respondenterna ansåg att de verktyg som idag finns tillgängliga för att hantera risker i växtodlingsproduktionen inte är tillräckliga. Skattesystemets utformning har öppnat upp möjligheter för resultatutjämnning men lantbrukarna kan inte använda dess fulla potential. På grund av den dåliga lönsamheten i branschen finns det inget resultat att bygga buffert på till sämre år. Gårdstödet anses till viss del blivit kapitaliserat i högre kostnader och därmed tappat sin funktion, eftersom syftet har varit att stödet ska fungera som en buffert för att jämna ut fluktuationer mellan åren.

SUMMARY

This study is made due to the increased risk exposure crop producers will face in a changing climate. The drought 2018 struck hard against the country's farmers and profitability was perceived as a severe deterioration. The government chose to set up a rescue package, which some representatives from the industry did not consider enough. The Agriculture Department agrees to some extent and sees it problematic that even farmers who have not been affected by drought can have access to emergency support. Today, farmers cannot insure against exceptional weather phenomena and the insurance supply for crop producers is relatively narrow. The reason for this is that the premium is deemed too costly to be considered attractive. Countries both inside and outside Europe choose different outlines to manage the risks to which crop producers are exposed. Under the EU's Common agricultural policy, there is the possibility of financing risk management with governmental funds, for example to subsidize insurance premiums. Sweden has believed the farm payment, together with market measures, is sufficient to manage the production risks that agriculture is exposed to.

The aim of the study is to investigate whether crop producers think that the risk management tools available today are sufficient, and to examine how other countries have chosen to proceed.

The literature review contains topics that concern risk management and explains which tools Sweden's crop producers access have to today, to manage production risks. The expected utility theory is used to understand how individuals take decisions under uncertainty and thus a risk. The study also mentions countries inside and outside the EU, in order to gain an understanding of how different countries choose to manage their production risks.

Eight crop producers spread out in the country were interviewed by semi structured telephone interviews to get answers to the questions in the study. Responses resulted in relatively dispersed responses, but all respondents considered that the tools currently available to manage risks in crop production are not sufficient. The tax system's design has opened opportunities for profit buffering, but farmers cannot use its full potential. Due to the poor profitability of the industry, there is no net income to buffer for poorer years. The farm payment is considered to be partially capitalized in higher costs and thus lost its function, as the aim has been that the subsidies should serve as a buffer to smooth out fluctuations over the years.

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Lantbrukets framtid står inför ett förändrat klimat och därmed också en högre riskexponering. Forskning visar att en global temperaturhöjning kommer ge en större ökning av extremväder i form av att mer regn kommer falla under kortare perioder och långvarig torka tenderar till att bli vanligare (IPCC, u.å). De höga temperaturerna och det uteblivna regnet under säsongen 2018 resulterade i de sämsta skördarna sen 50-talet (Lantmännen, 2018). Det ekonomiska utfallet blev stora och den enskilde lantbrukaren upplevde att lönsamheten blev försämrad (Möller & Andersson, 2019). Regeringen införde ett krispaket och de stora kooperativen valde att göra rekordstora utdelningar för att mildra konsekvenserna av torkan.

Sverige har valt att införa en livsmedelsstrategi som har till mål att öka den svenska livsmedelsproduktionen samt stärka lantbrukarens konkurrenskraft (Näringsdepartementet, 2016). Samtidigt har det visat sig att den enskilda lantbrukaren har hamnat i stora svårigheter under senaste tiden när kriser kopplat till en minskad produktion eller kraftigt prisfall har inträffat. Idag finns fler riskhanteringsverktyg kopplat till marknad i form av prissäkring, kontraktsodling eller någon form av märkning. Utbudet på verktyg för att hantera risker inom växtodlingsproduktion är idag relativt begränsad, men inom animalier finns det både statliga och privata försäkringar som kan kombineras och de flesta animalieproducenter har sin verksamhet försäkrad. Idag erbjuder försäkringsbolagen grödaförsäkring för specifika händelser som exempelvis hagelskador eller omsådd. Anledningen till det begränsade utbudet är att efterfrågan inte anses finnas och att lantbrukarna tycker att premien blir för stor i förhållande till vad den skulle utgöra för nytta (Jordbruksverket, 2019b).

I CAP:s budgetpelare II finns möjligheten för varje medlemsland att avsätta pengar för riskhantering genom att exempelvis subventionera försäkringar eller införa inkomstförsäkringar. För att göra detta möjligt behöver medel användas från antingen direktstödet eller landsbygdsprogrammet. Ett sista alternativ är att höja de nationella medlen i budgetpelare II genom att införa skattehöjningar (Näringsdepartementet, 2018a).

1.2 Problematisering

“Det finns en problematik med att krispaketet som infördes med anledningen av 2018 års torka även kan sökas av lantbrukare som inte led allvarligt av torkan. Vi hade dock inga alternativ, administrationskostnaderna skulle bli enorma om vi skulle behöva utreda varje enskild lantbrukares förlust orsakad av torkan.” (Johnsson, 2019)

Sverige har historiskt sett varit av den uppfattningen att direktstödet, det arealbaserade inkomststödet, är tillräckligt gott skydd för finansiell riskhantering. Såväl regeringen som branschen har delat den uppfattningen i frågan (Näringsdepartementet, 2018b; Sandberg,

2012). I regeringens senaste rapport gällande EU:s gemensamma jordbrukspolitik belyser de dock problematiken kring att direktstödet, även kallat gårdsstödet, har till viss del blivit kapitaliserat. Slutsatsen är att gårdsstödet har bidragit till högre markpriser och högre arrendekostnader och därmed bidragit till en viss inflation i branschen. Konsekvensen av detta är att den enskilde lantbrukaren blir så pass beroende av sitt gårdsstöd och är på vissa gårdar avgörande för verksamhetens existens. Intresset för att införa privata katastrofförsäkringar har varit svalt eftersom premien skulle bli allt för hög för att täcka risken (Näringsdepartementet, 2018a). Forskning tyder på att ett förändrat klimat kommer leda till högre riskexponering eftersom extremväder i form av långvarig torka och skyfall förmodligen kommer att inträffa oftare (IPCC, u.å). Torkan 2018 gav utfallet att regeringen var tvungen att sätta till likvida medel i form av ett krispaket för att täcka upp de ekonomiska förlusterna och den högre risklantbruket utsattes för. Gårdsstödet ansågs alltså inte som ett tillräckligt verktyg för att hantera risk (Näringsdepartementet, 2018b). Problematiken med krispaketet var att varje enskild lantbrukares ekonomiska bortfall ej gick att kartlägga utan att avgifterna för administration skulle bli för höga. Resultatet blev att alla lantbrukare med rätt till gårdsstöd får söka pengar på den stödberättigande arealen (Johnsson, 2019).

På grund av föregående års torka och den forskning som visar på ett förändrat klimat så är avsikten med studien att undersöka vilka möjliga verktyg det finns för växtodlingsproducenter att hantera risk samt även skapa en uppfattning hur andra länder har valt att gå tillväga. Vi vill också undersöka lantbrukarens syn på nyttan med att få fler verktyg att hantera risker kopplat till försäkringar och EU-stöd.

1.2 Syfte och Mål

Syftet med denna studie är att studera vad det finns för finansiella riskhanteringsverktyg hos växtodlare i Sverige och andra länder, samt undersöka om lantbrukare anser att de verktyg som finns idag är tillräckliga. Vi vill även undersöka om lantbrukare ser en nytta med att införa fler verktyg.

Målet med studien är att identifiera vilka olika alternativ till riskhanteringsverktyg Sverige har möjlighet att införa kopplat till växtodlingsproduktion samt att undersöka vilken nytta lantbrukarna anser att de har av dessa verktyg.

1.3 Frågeställning

Tycker lantbrukare fortfarande att gårdsstödet är ett tillräckligt verktyg för att hantera risker i växtodlingen?

Finns det något intresse för att införa privata försäkringar för skördebortfall?

Ser lantbrukare någon nytta med att avsätta delar av sitt gårdsstöd till en subventionerad riskhantering?

Hur hanterar andra länder finansiell riskhantering kopplat till produktion?

Anser lantbrukarna att riskhanteringsverktygen inom beskattning är tillräckliga för att hantera produktionsrisker?

1.4 Avgränsning

I studien kommer endast riskhantering som är avsedd för produktionen i växtodling att beröras. Vi kommer inte undersöka möjligheten för riskhantering inom marknad eller animalieproduktion. Studien kommer bara att inrikta sig mot finansiella riskhanteringsverktyg och kommer inte ta hänsyn till managementrelaterade verktyg, samt att studien kommer att vara mer vinklat mot försäkringsrelaterade riskverktyg. Intervjufrågor kopplat till statliga medel för riskhantering kommer endast att behandla scenariot om det finns något intresse att omfördela pengar i landsbygdsprogrammet eller ta medel från direktstödet. Vi kommer inte beröra storleken på de olika åtgärder, utan mer kring attityden till åtgärderna.

2. LITTERATURSTUDIE

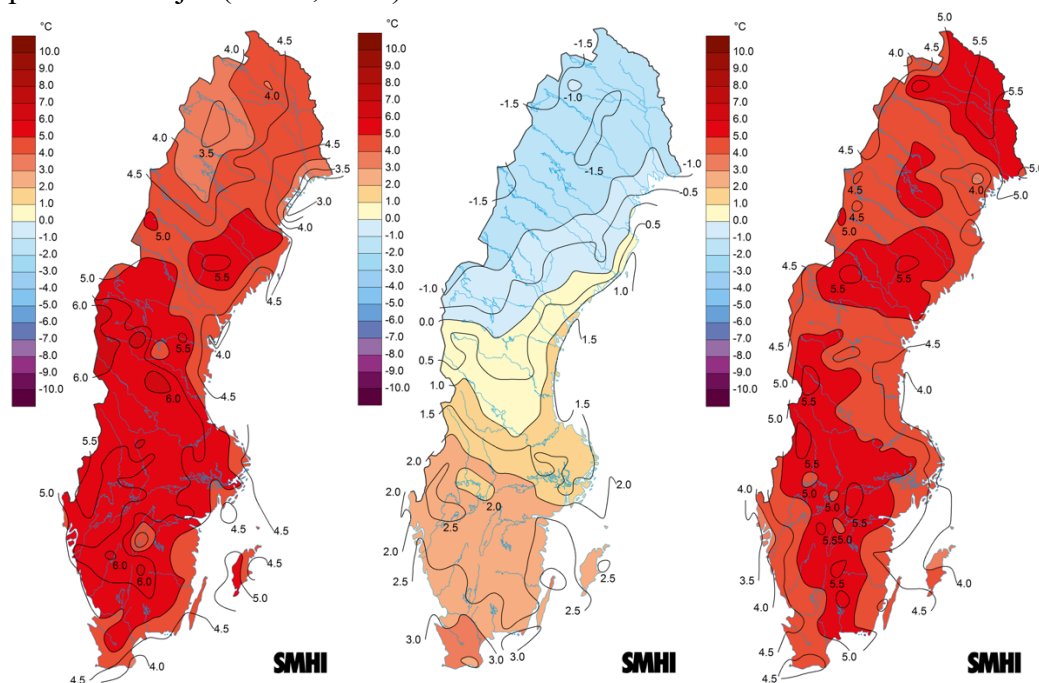
Litteraturstudien är en beskrivande litteraturöversikt som baseras från tidigare forskning. Första delen presenterar den forskning som tyder på att lantbruket i framtiden kommer att exponeras för en större risk. I andra delen definieras risk samt en redogörelse över vilka riskhanteringsverktyg det finns tillgängliga både i Sverige och i andra länder. Innebörden av försäkring förklaras samt belyser problematiken kring att utveckla nya försäkringar mot produktionsrisker inom växtodlingen. EU:s jordbrukspolitik kommer även att beröras för att förstå konsekvenserna av att finansiera riskhanteringsverktyg med hjälp av statliga medel.

2.1 Ett förändrat klimat

Enligt FN:s senaste rapport från klimatpanelen IPCC kommer konsekvenserna redan vid 1,5 graders uppvärmning bli större än vad som tidigare befarats. Lantbruket kommer att påverkas med mer extremväder i form av torka, stormar och översvämningar (IPCC, u.å). En rapport från Nordic Agri Research har nyligen presenterat data från världsbanken som visar på att medeltemperaturen i de nordiska länderna har varit ökande sedan år 1987, jämfört med perioden 1961–1990. Från år 2009 har även nederbörden varit högre än det tidigare genomsnittet för samma period. Mellan åren 1915–2015 har hälften av åren varit varmare än genomsnittet, varav 26 av dessa år som var över snittet, har inträffat efter 1985. Under samma 100-årsperiod har ungefär två tredjedelar av de år då nederbörden varit över genomsnittet inträffat efter år 1985. Denna data stödjer alltså att klimatet har förändrats till viss del, med en högre andel nederbörd och högre temperaturer. Resultatet från ytterligare en studie visar att ungefär två tredjedelar av världens befolkning kommer på något sätt bli drabbade av torka om medeltemperaturen stiger i världen (Nordic Agri Research, u.å). Torrperioderna tenderar också att bli längre och mer intensiva. Vid redan idag torra områden så finns indikationer att perioderna med torka kan bli hela 2 månader längre vid endast 1,5 graders uppvärmning och 4,2 månader längre vid en 3-gradig uppvärmning. Vid en fortsatt hastighet av den globala uppvärmningen kommer efterfrågan på vatten i redan utsatta områden femfaldigas och leda till stora problem gällande livsmedelsförsörjning. Rapporten visar även att frekvensen på när perioder med torka inträffar kommer att öka betydligt. Vid en global uppvärmning på tre grader tenderar naturkatastrofer som tidigare har inträffat var 100:e år, komma tillbaka vart tredje till vart femte år (Naumann *et al.*, 2018).

2.2 Växtodlingsåret 2018

Sverige är inget undantag och drabbades under 2018 av extremväder i form av torka. Våren och sommaren kunde kategoriseras med höga temperaturer och lite nederbörd vilket ledde till torkdrabbade grödor samt begränsad foderåtgång till lantbrukets produktionsdjur (SMHI, 2018).

Figur 1. Avvikelse i medeltemperatur försommaren 2018. Från vänster: Maj, juni, juli. (SMHI, 2018)

Lantmännen kunde i sin slutgiltiga skördeprognos, som har till syfte att uppskatta årets totala skörd av spannmål, oljeväxter samt trindsäd i landet, fastställa att det extrema vädret har haft en stor inverkan på 2018 års skörd. Bedömningen blev att den totala skörden uppgick till 3,5 miljoner ton, vilket nästan är halverat mot ett normalår då snittet på senaste femårsperioden är 6,2 miljoner ton. Detta resulterade i den sämsta skörden sedan slutet av 50-talet (Lantmännen, 2018). Även djurbönder blev hårt drabbade av torkan. Skörden på grovfoder minskade generellt med 30 procent i landet och grödor som skulle skördas till avsalu eller kraftfoder blev istället ensilerat för att klara av att förse djuren med grovfoder. Skörden av åkerbönor blev endast en tredjedel jämfört med föregående år vilket gjorde att tillgången på proteinfoder blev kraftigt nedsatt (SCB, 2018). De ökade kostnaderna för att köpa foder som vanligtvis producerades på gården gjorde att många lantbrukare tog beslutet att slakta sina djur, vilket skapade rekordlånga slaktköer (Gustavsson, 2018). Det ekonomiska utfallet blev såklart stort. Enligt Lantbruksbarometern, som är en undersökning som görs till 1 000 lantbrukare tillsammans med Swedbank och LRF Konsult, så upplevde lantbrukarna att lönsamheten försämrats rejält jämfört med samma period under föregående år. Endast 34 procent av lantbrukarna ansåg att lönsamheten var ganska eller mycket god, samtidigt som hela 64 procent ansåg att lönsamheten var ganska eller mycket dålig. Lönsamhetsindex är något som mäts i varje årsrapport och våren 2019 resulterade i ett minus på 30 procent, vilket är en stor avvikelse från föregående år, då indexet hamnade på plus 5 procent. Innan torkan var prognosen för 2019 plus 1 procent (Möller & Andersson, 2019).

2.2.1 Åtgärder på grund av torkan

”De krispengar som gick till lantbrukarna under 2018 var visserligen värdefulla, men i den storleksordningen att de hjälpte bonden i kanske en vecka med att täcka de utökade foderkostnaderna.” (Ohlsson 2019 se Hugosson, 2019).

Den unika situationen ledde fram till en rad åtgärder. I juli 2018 föreslog bland annat näringsdepartementet ett nationellt stödpaket på totalt 1,22 miljarder kronor. Stödpaketet skulle bland annat täcka ökade kostnader och förlorad inkomst i lantbruket som medförts av torkan. 400 miljoner betalades ut under hösten 2018 till mjölk, nöt och lammproducenter och skulle stötta likviditeten för de extra kostnader för inköp av foder som torkan har medfört under året. 60 miljoner sköt regeringen till för nedsatt kontrollavgift för slakterierna vilket gav lägre slakterikostnader (Näringsdepartementet, 2018b). De resterande 760 miljonerna betalas ut under juli 2019 och fanns tillgängligt att söka under våren 2019. Syftet med stödpaketet är att det ska beröra alla produktionsgrenar och baseras på produktionsareal och djurenhet. Grunden kommer vara SAM-ansökan 2018 och ersättningen blir per hektar eller djurantal (Jordbruksverket, 2019a). Patrik Ohlsson, Ordförande LRF Värmland, anser dock att regeringens krispaket är långt ifrån tillräckligt. Enligt LRF:s egna beräkningar så kommer torkan att kosta branschen drygt 10 miljarder kronor. Patrik anser att pengarna från krispaketet är värdefulla, men det krävs även politiska beslut för att kunna bygga egna buffertar av både pengar och foder (Hugosson, 2019).

Regeringen föreslår också flera förslag till regellättnader och subventioner till lantbruket med anledning av torkan. Exempelvis har lantbrukare fått utökade möjligheter till ekonomisk rådgivning genom att kostnaden för rådgivningen subventionerades upp till 70 procent (LRF Konsult, 2019). De stora lantbrukskooperativen i landet valde även de att ta till extraordinära åtgärder för att mildra effekterna av torkan hos lantbrukarna. Arla:s styrelse tog beslutet att hela nettoresultat för 2018 på totalt 285–310 miljoner EUR skulle betalas ut till de 11 200 ägarna i Europa (Bratthall, 2018). Även Lantmännen valde att göra en rekordutdelning till sina medlemmar. Den totala utdelningen föreslogs att uppgå till 619 miljoner, jämfört med 567 miljoner från föregående år (Schönning, 2019).

2.3 Definition av risk

Risk och osäkerhet är två begrepp som allt för ofta blandas ihop, dels för att de liknar varandra och även är svåra att tolka. Risk kan delas upp i tre olika kategorier. Systematiska risker, icke-systematiska risker och katastrofala risker.

Vid systematiska risker kan sannolikheten när det inträffar mätas, då händelser inom denna kategori återkommer över tid och det finns ett mönster. Icke-systematiska risker är sällan återkommande och erfarenheterna kring dessa händelser är små. Den sista kategorin är katastrofala händelser och kännetecknas med att risken för att händelsen ska inträffa är låg, men har stor inverkan när det väl inträffar (Hardaker *et al.*, 2015).

2.4 Riskhanteringsverktyg i Sverige

Enskilda lantbrukare har visat sig hamna i stora svårigheter då kriser kopplat till marknad eller produktion har drabbat jordbruket. De offentliga stödsystemen har visat sig otillräckliga under krissituationer. Flertalet riskhanteringsverktyg har vuxit fram under senaste tiden och har främst varit kopplat till marknaden. Exempel på sådana är prissäkring, kontraktsodling och olika former av märkningssystem. Inom animalieproduktionen finns idag ett flertal försäkringar kopplade till produktionsrisker och de flesta producenter har sina djur försäkrade. Det finns även ett statligt finansierat försäkringsskydd mot salmonella inom animalieproduktion som går att kombinera med privata försäkringar.

Inom växtodlingen är utbudet mer begränsat och de få som finns är riktade till specifika händelser som exempelvis hagelskador, omsådd på grund av skyfall eller torka samt ersättning för salmonella i lagrad råvara. Försäkringar mot extremväder i form av torka och nederbörd i för stora mängder saknas idag helt. Anledningen till detta är att risken är för hög och premien för den enskilda lantbrukaren skulle bli alltför hög för att anses som attraktiv för en privat försäkring. Inkomstförsäkringar är något som idag helt saknas inom jordbruket. Möjligheterna finns dock genom skattelagstiftningen att företag tillämpar resultatutjämning och kan därmed hantera variationer för inkomst och skatter bättre (Jordbruksverket, 2019b). I Landshypotekets lantbrukspanel intervjuades 100 lantbrukare angående torkans konsekvenser och endast 19 procent ansåg att ett statligt skördeskadeskydd borde återinföras. 29 procent ansåg att politikerna borde arbeta för ett ökat ekonomiskt stöd men majoriteten ansåg att politikernas fokus på kort sikt borde vara regellättnader och ha en fortsatt dialog med näringen (Landshypotek Bank, 2018).

2.5 Resultatutjämning

Genom den svenska skattelagstiftningen får enskilda näringsidkare möjlighet till resultatutjämning vilket också kan anses som viss riskhantering. Exempel är periodiseringsfond, expansionsfond och skogskonto.

2.5.1 Periodiseringsfond

Periodiseringsfond innebär att en enskild näringsidkare har möjlighet att skjuta upp en del av beskattningen från årets inkomst till ett senare år. Syftet är att jämna ut resultaten mellan åren eftersom vinsten kan lyftas fram under ett år med förlust och därmed kvittas vinsten mot förlusten och företaget får en jämnare beskattning. Hur stor andel av inkomsten som får sättas av är reglerat till 30 procent och måste återföras till beskattning senast under det sjätte året. När en avsättning till periodiseringsfond är gjord kan näringsidkaren själv bestämma när och hur stor del som ska återföras till beskattning, dock senast under det sjätte året (Skatteverket, u.å-b).

2.5.2 Expansionsfond

Expansionsfond är ett sätt att göra skattereglerna mellan enskild näringsidkare och aktiebolag mer likvärdiga. Möjligheten ges till den enskilde näringsidkaren att skjuta upp skatten till ett år senare och endast betala bolagsskatt med en skattesats på 22 procent. Den

totala inkomsten för näringsverksamheten blir då mindre och de medel som sätts undan till expansionsfonden behöver endast beskattas till 22 procent. Till skillnad från periodiseringsfond så finns här ingen tidsgräns när pengarna ska återföras till verksamheten. När pengarna återförs från fonden tas detta upp som en intäkt i näringsverksamheten och den tidigare skatten som betalades återbetalas. Expansionsfonden ger alltså möjlighet till att kvitta underskott mot tidigare vinster då pengar kan återföras i verksamheten (Skatteverket, u.å-a).

2.5.3 Skogskonto

Skogskonto finns för att hantera de stora inkomstvariationer ett skogsägande kan innebära mellan åren. Den enskilda näringsidkaren har rätt till uppskov av beskattningen av skogsinkomster genom att betala in delar av skogsintäkterna till ett särskilt skogskonto. Pengarna på ett skogskonto inkomstbeskattas inte förrän det året det tas ut (Skatteverket, u.å-c).

2.6 Försäkring

Försäkringsbolagens huvudsakliga uppgift är att utjämna och hantera risker. Syftet med försäkring är att sammanföra en stor mängd försäkringstagare så att de gemensamt med jämförelsevis små insatser täcker kostnader för enskildas personers stora ekonomiska förluster. Alla försäkringstagare betalar en premie som är en kostnad, oftast årlig, som försäkringstagaren måste erlægga till försäkringsbolaget för att omfattas av riskskyddet. Försäkringstagaren betalar alltså för att försäkringsbolaget ska ta över risken. Försäkringstagarna består av personer med både hög risk och låg risk vilket gör att premien beräknas individuellt beroende på personens riskexponering och vad denne vill betala i självrisk. Självrisk är ett viktigt verktyg för riskdelning och för att förebygga försäkringsbedrägerier. Försäkringar har en viktig samhällsfunktion då fler företag och privatpersoner kan riskexponera i högre grad, då de har större möjlighet till riskspridning samt att de enskilda ekonomiska förlusterna blir påtagligt mindre (Nilsson & Lindhult, 2007). En förutsättning för att en försäkring ska fungera är att skadan som skett är plötsligt eller oförutsedd. Omfattningen av kostnaderna som skadan orsakat ska också vara möjliga att beräkna (Noreen *et al.*, 2017). Försäkringsbolagens tjänster kan delas upp i produktsegment som omfattar konsumentförsäkringar, livförsäkring, företagsförsäkring samt återförsäkring. Det är försäkringsbrevet som är kontraktet och kan skilja i utformning beroende på vilket försäkringsbolag och kundens behov (Jaensson, 1997).

2.6.1 Force Majeure

Vid naturkatastrofer har försäkringsbolagen rätt att hävda force majeure. Force Majeure är en sorts friskrivningsklausul som tillämpas vid extraordinära händelser. Uttrycket har sitt ursprung från Frankrike och kan översättas till "högre makt". Begreppet används inom juridiken och innebär att en avtalspart har påverkats av speciella omständigheter som denne inte kunnat påverka och har rätt att frias från ansvar. Exempel på extraordinära händelser är naturkatastrofer, krig, myndighetsåtgärder, upplopp eller allvarliga händelser på arbetsmarknaden. Gemensamt för alla händelser är att risken för att det ska hända är så liten så det sällan tas i beaktning när ett avtal sluts (Magnusson & Nyberg, 2015). Om en av parterna ska ha rätt att hävda force majeure ska händelsen också vara utom kontroll

och avtalsparten ska inte ha möjlighet att påverka dess utfall. Det finns alltid en problematik vad som är inom respektive utom kontroll i dessa fall. Det är olika beroende på fall, men kan generaliseras så att alla direkta handlingar som utförs av avtalspart eller dennes anställd anses vara inom kontroll. Alla handlingar hur en verksamhet bedrivs anses också vara inom kontroll (Albinsson, 2016).

2.6.2 Moral Hazard

När det gäller ett utökat försäkringsskydd så finns alltid en moralisk risk, även kallad moral hazard. Begreppet innebär att en försäkringstagare väljer medvetet att ta större risker och bete sig bedrägligt eftersom denne är försäkrad. Försäkringstagaren utvecklar ett opportunistiskt beteende vilket resulterar i en minskad effektivitet av försäkringsavtalet inom nationalekonomiska termer. Konsekvensen blir en sorts moraliskt kontraktsbrott då försäkringstagaren inte följer försäkringsgivarens villkor (Lind & Eriksson, 2015).

2.7 CAP - EU:s gemensamma jordbrukspolitik

EU har en gemensam jordbrukspolitik som går under benämningen CAP, Common Agriculture Policy. Strukturen är uppbyggd av två olika pelare. Första pelaren består av europeiska garantifonden för jordbruket som finansierar direktstödet samt marknadsåtgärder och den andra pelaren finansierar Landsbygdsprogrammen genom jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Pelare I är till 100 procent finansierade gemensamt av EU och Pelare II är 50 procent finansierad gemensamt av EU och 50 procent finansierad med nationella medel. Syftet med jordbrukspolitiken är att trygga EU-medborgarnas livsmedelsförsörjning, hantera globala konjunkturväxlingar och prissvängningar, använda naturresurser på ett mer hållbart sätt samt bidra till att begränsa klimatförändringarna. Målet är att EU:s befolkning ska kunna köpa livsmedel till rimliga priser samt att jordbrukarna ska garanteras en skälig levnadsstandard. För att uppnå dessa mål kan varje enskilt land kombinera tre olika vägar: inkomststöd till jordbrukare baserat på areal, så kallat direktstöd, marknadsstödjande åtgärder, till exempel för plötsliga prisfall, samt landsbygdsutveckling (Europeiska kommissionen, 2015). Budgetpelare I omfattar direktstödet till lantbrukarna. Budgetpelare II finansierar Landsbygdsprogrammet som innehåller kompensationsstöd, stöd till betesmarker, stöd till vallodling, investeringsstöd, stöd till eko, startstöd, kompetensutveckling samt stöd till bredband. Det finns förhållandevis stor frihet för medlemsländerna att göra fördelningen i landsbygdsprogrammet, men kravet är att minst 30 procent ska gå till miljö- och klimatåtgärder (Johnsson, 2019).

2.7.1 Direktstöd

Direktstödet är den största delen av jordbruksstödet och står för 72 procent av EU:s gemensamma budget. Stödet fungerar som ett inkomststöd för den enskilde lantbrukaren, även i folkmun kallat gårdsstöd, och för utbetalning krävs det att tvärvillkoren följs. Stödet är inte produktionsbaserad utan baserad på areal. Eftersom varje medlemsland i EU är unikt, så förvaltas direktstödet genom så kallad "delad förvaltning". Det innebär att EU sätter regelverket och varje medlemsland har ansvar för förvaltningen av pengarna samt kontroller så att reglerna följs av lantbrukarna. Medlemsländerna kan effektivisera och anpassa direktstödet till nationell nivå genom att kombinera olika system. Varje enskilt

land kan välja att frikoppla delar av direktstödet, alltså frikoppla från arealbaserad och istället öronmärka dem till något specifikt. Frikopplingen av direktstödet är begränsat till 13 procent, med vissa undantag då exempelvis Finland har valt att frikopplat 20 procent av direktstödet. Den frikopplade andelen kan då kopplas till produktion av ett visst djurslag eller en viss gröda. Syftet med att medlemsländer kan frikoppla stöd, även kallat öronmärka stöd, är att bibehålla produktionen i regioner eller sektorer som genomgår svårigheter men som anses vara viktiga att bibehålla ur ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt perspektiv. Med en större andel frikopplade direktstöd som baseras på vissa produktioner eller grödor så blir inkomststödet, alltså gårdsstödet, mindre för den enskilda lantbrukaren. Det är upp till varje medlemsland hur de vill ta ställning i denna fråga. Hur stor andel som är frikopplad och vilka sektorer det berör skiljer sig stort mellan länderna. Samtliga EU:s medlemsländer, med en viss reservation från Tyskland, använder sig av någon form av frikopplade stöd. I Sverige har vi valt att frikoppla 13 procent av direktstöd till nötköttsproduktion och alla nötdjur över ett år får cirka 800 kr/djur och år (Europeiska kommissionen, 2015).

2.7.2 Statligt finansierade riskhanteringsverktyg

Eftersom medlemsländerna har relativt stor flexibilitet hur pengarna ska fördelas i budgetpelare II samt även har möjlighet att i viss mån slussa pengar mellan de två budgetpelarna så finns här utrymme för att finansiera riskhantering. Sverige väljer i dagsläget att inte utnyttja detta utan har valt andra alternativ. Skulle Sverige välja att satsa på riskhantering i form av t.ex. subventionerade försäkringar finns det flera alternativ att finansiera detta. Dels så kan pengar slussas från budgetpelare I vilket skulle leda till ett minskat gårdsstöd för den enskilda lantbrukaren. Ett annat alternativ är att öka de nationella medlen i budgetpelare II vilket ger en högre skatt för Sveriges skattebetalare. Det tredje alternativet är att omfördela pengarna i budgetpelare II genom att minska vissa specifika stöd för att frigöra medel till finansiering av riskhantering. Sverige ansåg för nuvarande CAP-reform att gårdsstödet till den enskilda lantbrukaren var ett tillräckligt grundstöd och att behovet för att avsätta ytterligare budgetmedel inte fanns (Johnsson, 2019).

2.8 Internationell jämförelse

Majoriteten av de verktyg som finns tillgängliga för att hantera produktionsrisker inom EU är klassiska försäkringssystem. De är generellt privata och erbjuder både försäkringar mot enskilda händelser samt kombinerade försäkringslösningar. I de flesta av EU:s medlemsländer är det endast ett fåtal försäkringsbolag som erbjuder försäkringslösningar riktat mot lantbruk. Det är främst två faktorer som avgör vilket utbud och vilken omfattning av försäkringarna som finns i varje medlemsland. Den första är behovet, alltså vilken riskexponering varje land anses ha. Den andra faktorn är hur stora statliga ekonomiska medel varje medlemsland väljer att avsätta till att hantera risk. Vissa länder väljer att exempelvis subventionera försäkringar, medan andra väljer att ge stöd i efterhand i form av kompenationssystem eller katastroffonder. Storleken på de ekonomiska medel varje medlemsland väljer att sätta av beror på hur landets politik är utformad och hur betydelsefull respektive produktionsgren anses vara för landet (Bielza *et al.*, 2008).

Jämförelsevis med Sverige har andra delar av världen större erfarenhet av fenomen som exempelvis torka, hagel, översvämningar m.m. Följande avsnitt redovisar hur Australien, Spanien, Nederländerna och Finland har valt för att utveckla verktyg för riskhantering.

2.8.1 Australien - Ett land utanför EU

Australien är ett land med erfarenheter av extremväder och då framförallt torka. Den stora riskexponeringen har lett fram till att flera system har utvecklats för riskhantering.

Skattesystemet har gjort att lantbrukarna har tillgång till olika politiska verktyg för att själva hantera sina risker. Bland annat får bönderna möjligheten att spara delar av sitt resultat för att kunna täcka upp för oförutsägbara händelser. Sparandet är avdragsgillt och får max uppgå till 400 000 AUD. Utöver detta finns också möjligheten att periodisera resultat under fyra års tid för att jämna ut resultat och då motverka fluktuationer mellan åren.

På grund av landets varierande nederbörd och stora risk för torka så har även staten utvecklat ett system med målet att effektivisera vattenhållningen. Ett kvotsystem har utvecklats då staten tillhandahåller licenser för bevattning. Detta har skapat en marknad där företag, staten eller privata aktörer köper andelar i vatten och får betala ett marknadspris. Detta skapar en konkurrens mellan bönder och allmänheten, vilket tvingar aktörerna till att effektivt hushålla med vattnet.

En annan kategori av verktyg för att hantera risk handlar om försäkring och prissäkringssystem. Lantbrukarna kan försäkra sina grödor mot förluster orsakat av exempelvis hagel, frost och brand. På marknaden kan lantbrukare använda futures eller kontraktsodling för att minska prisfluktuationer. De mesta åtgärder som staten tillhandahåller gällande riskhantering fokuserar på katastrofala händelser i form av naturkatastrofer samt djur- och växtsjukdomar. Inom politiken delas naturkatastrofer in i två olika kategorier, "National Disaster Relief and Recovery Arrangement" (NDRRA) samt "National Drought Policy" (NDP). NDRRA berör större delen av de naturkatastrofer som påverkar landet som exempelvis skogsbränder, jordbävningar, översvämningar, stormar, cykloner, jordras, tsunamis, meteorit-nedslag och tornados. Inom denna kategori finns inget paket för torka, frost, djur- eller mänskliga epidemier. Stödpaketet inom NDRRA utlöses automatiskt så fort kostnaderna för en provins eller stat uppgår till 240 000 AUD. Regeringen ersätter då staten eller provinsen för belopp mellan 50 till 75 procent av kostnaden, så länge den är berättigad under en viss klassificering. Tidigare låg även tork-relaterade ärenden under detta program, men på grund av mer frekventa skador till följd av torka fick regeringen skapa ett specifikt program bara för torka, NDP. Detta stödpaket löses ut när en torka klassas som exceptionell omständighet. För att uppnå exceptionell omständighet finns det olika kriterier att uppnå, vilka baseras på meteorologiska företeelser, skördeavkastning, vattennivåer m.m.

Sammanfattningsvis baseras Australiens verktyg för riskhantering på aktörerna egna förmåga att hantera risk samt regeringens tillförsel av stöd under exceptionella omständigheter (Kimura & Antón, 2011).

2.8.2 Spanien - Ett land med erfarenheter

Spanien är ett land som i Europa är intressant att undersöka, då landet har ett varierat klimat på grund av dess geografiska position och landskapets utformning. Klimatet är präglad av både långvarig torka och oregelbunden nederbörd vilket har lett fram till speciella förutsättningar och risker för lantbrukarna. I Spanien har försäkringsbolagen gått samman med staten och aktörer i branschen för att tillsammans utveckla verktyg för riskhantering. Staten är med och finansierar riskhanteringen genom att försäkringspremier

subventioneras till en nivå som blir överkomlig för landets lantbrukare. De flesta grödor går idag att försäkra mot förluster p.g.a. översvämningar, ihållande regn, frost-, hagel- och vindskador, samt torka. Vissa grödor kan även försäkras mot avkastningsförluster från väderskador. Försäkringarna är antingen baserade på geografisk placering eller individanpassat. Lantbrukare kan teckna antingen en multirisikförsäkring eller en avkastningsförsäkring. Försäkringen gällande avkastning baseras på antingen geografiskt område eller individanpassas. Multirisikförsäkring är de vanligaste och fungerar som en basförsäkring. Försäkringar är det verktyg som dominerar marknaden för riskhantering i landet.

Anledningen till försäkringssystemets utformning och statens inblandning, är att minimera behovet av ad-hoc stöd vid oförutsägbara händelser på marknaden eller inom produktionen. Sammanfattningsvis finns inget statligt skördeskadeskydd, utan Spanien har valt att istället subventionera försäkringspremier (Antón & Kimura, 2011).

2.8.3 Nederländerna - Ett land med stora värden och liknande klimat

Nederländerna är ett annat land som är av intresse för denna studie då landet till större del är dominerat av låglandslandskap med ett maritimt klimat, som går att jämföra med Skånes kust samt Sveriges västkustklimat. Landet är även precis som Spanien medlemmar i EU vilket ger olika möjligheter för att hantera risker inom jordbruket. Nederländerna erbjuder olika lösningar för lantbrukarna att hantera sina risker. Företagare får möjlighet till att bland annat sprida resultat över tre år för att kunna jämna ut kassaflödet. Det finns även möjlighet att balansera förluster från ett specifikt år över de tre föregående åren eller de nio kommande åren, men detta är inget som är specifikt för lantbrukssektorn. Majoriteten av försäkringsbolagen som erbjuder försäkringar till lantbrukare är uppbyggda som ömsesidiga bolag, där endast vissa bolag riktar sig till lantbruk. Traditionellt sett är grödaförsäkring mot hagel den vanligaste försäkringen inom växtodling. I samband med CAP-reformen 2010 infördes även en flerskadedförsäkring i landet. Försäkringen var subventionerad och 75 procent finansierades av EU och resterande 25 procent av nationella medel. Flerskadedförsäkringen i Nederländerna är en form av kombination mellan vanlig skadedförsäkring och väderderivata-försäkringar där två mål måste uppfyllas för att försäkringstagaren ska vara berättigad till ersättningen. Skadan ska vara kopplad till en specifik klimathändelse samt minst uppgå till 30 procent av EU:s bestämda normskörd. Den nederländska regeringens mål var att komma ifrån ad-hoc ersättningar i så stor grad som möjligt. Den statliga subventionen har medfört att fler försäkringsgivare blivit villiga att tillhandahålla denna typ av försäkringar (Melyukhina, 2011).

Sammanfattningsvis har Nederländerna använt vissa av de medel som finns i EU för att subventionera försäkringar och jämfört med Sverige finns här ett alternativ för flerskadedförsäkringar.

2.8.4 Finland - ett land i Norden

Finland är ett land som ur denna studies synpunkt kan vara av stort intresse då detta land precis som Sverige har ett nordiskt klimat och har liknande förutsättningar som stora delar av Sverige. Under 2016 avvecklades de statliga skördeskadeskyddet och ersattes istället av privata försäkringslösningar. Ett antal försäkringsbolag lanserade då en skördeskadedförsäkring, men efterfrågan var svalt. Vissa anser att anledningen till det svala intresset är att lanseringen är ny och att många lantbrukare har dålig erfarenhet av det tidigare statliga skördeskadeskyddet (Westerberg, 2016). Syftet med den nya skördeskadedförsäkringen var att skapa ett skydd mot väderfenomen som exempelvis

sällsynt kraftigt störtregn, en exceptionell torka, väta som hindrar skörden till följd av regn eller översvämning, ihållande regn, översvämning samt misslyckad övervintring av höstsådda- eller fleråriga grödor på grund av ovanliga omständigheter. Försäkringen går att teckna till grödor som är ämnade för odling till skörd, vilket i detta fall inte kommer att täcka skador på gröngödslingsgrödor, naturvårdsåkrar samt betesmarker. Denna försäkring går inte heller att använda till skador på trädgårdsväxter, bär eller fruktodlingar. Definitionen av ett exceptionellt väderfenomen är att händelsen kan i snitt inträffa max tre gånger under en 100-årsperiod. Om en händelse ska klassas som ett sällsynt fenomen ska det statistiskt sett inträffa en gång var tionde år. Skadan ska kunna kopplas till ett väderfenomen som är allmänt konstaterat och informationen samlas från mätresultat av närliggande väderstationer. Försäkringen kommer att ersätta förlusten av den nettoförtjänst som har orsakats av skadan. Ersättningsbeloppet är baserat på det värde av den förlorade grödan men man räknar bort kostnader som försvinner på grund av skadan, så som transport, torkning m.m. Ersättningsbeloppets övre gräns för denna typ av försäkring ligger på 800 EUR för varje försäkrat hektar som drabbats. Vid varje skada har försäkringstagaren en självrisk på 20 procent av det ersättningsberättigade skadebeloppet med ett minsta värde på 1 000 EUR. Det som fastställer försäkringens utfall är i slutänden vad som föreligger i försäkringsbrevet, men försäkringen måste vara tecknad innan sådd för att vara giltig (OP Försäkring AB, 2017).

3. TEORETISKT RAMVERK

3.1 Beslutsfattande under risk och osäkerhet

Under en situation när en lantbrukare står inför olika val uppstår alltid ett problem kring beslutsfattande. Inom den ekonomiska teorin för beslutsfattande beskrivs normalt sett situationer där resultatet av en händelse är känd med en viss säkerhet. I verkligheten tas däremot beslut nästan alltid med en risk, alltså där det finns en osäkerhet om resultatet och då säkerheten inte är känd. I följande avsnitt presenteras den förväntade nyttoteorin som är en modell för hur beslutsfattare antas uppträda under situationer som inkluderar risk och därmed en osäkerhet. Teorin är en förklaring hur den rationella beslutsfattaren tar beslut för att maximera nyttan av resultatet under risk och osäkerhet (Johnson & Busemeyer, 2010).

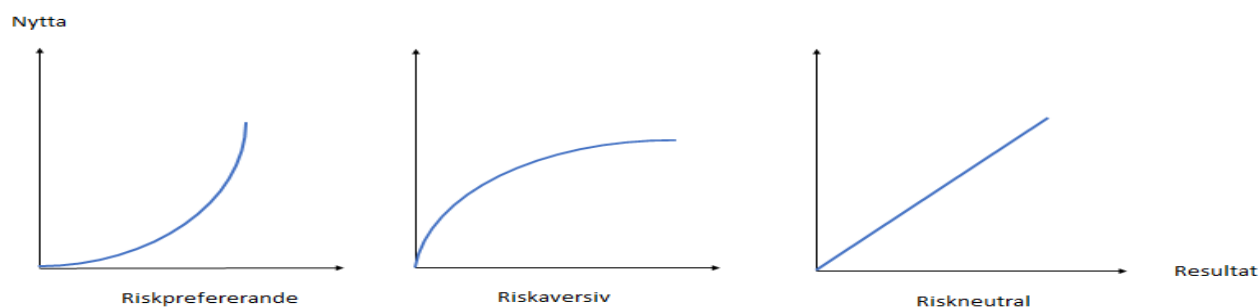
3.2 Förväntad nyttoteori

För att kunna förstå riskhanteringens uppkomst och grunden till att individer vill skydda sig mot risk med exempelvis försäkringar, beskrivs här hur den förväntade nyttoteorin gör antaganden kring individers beslutsfattande under risk. I teorin antas det att varje individ vill hitta en maximal nytta från varje utfall den utsätts för och att man handlar rationellt. Hur varje individ handlar i olika situationer beror och bestäms främst på dennes preferenser.

Rationella handlandet utgår från tre olika grundprinciper. Första grundprincipen förutsätter att varje individ tycker att mer av en nytta är bättre än mindre. Andra grundprincipen menar att varje individ har absoluta preferenser som gör att varje individ kan bedöma vilka alternativ hen föredrar mer framför något annat eller kunna avgöra om alternativen är lika bra. Den tredje grundprincipen menar på att individen är konsekvent i sitt handlande.

Vidare menar också (Hardaker *et al.*, 2015) att teorin är baserad på 1) att beslutsfattaren vet om sina mål, syften och värderingar 2) att dessa är ihållande över tid samt att 3) den som fattar beslutet har ett antal alternativ att välja mellan där konsekvensen av riskerna är kända.

Tänkarna kring nyttoteori har gett upphov till tre olika sorters individer, risk-aversiv, riskneutrala och riskprefererade. Detta grundar sig i att individer ser olika nytta med varje utfall och har olika preferenser till deras riskexponering samt olika attityder kring detta.

Figur 1. Nyttofunktionen (Hardaker *et al.*, 2015). Egen Bearbetning

Ett exempel som kan ges för att särskilja dessa är att sätta individerna i ett scenario där de får spela mellan att gå därifrån med en fast summa eller få chansen på storvinst med risk för förlust. Riskaversiva individer kommer att välja det fasta alternativet då denna person prioriterar en säker förmögenhet framför en vinst med en förväntad förmögenhet. Den riskprefererande individen kommer att välja det alternativ där sannolikheten är högst till en högre vinst, men där det också finns en sannolikhet till lägre vinst och förlust. Den riskneutrala är likgiltig till detta beslut och kommer att välja det alternativ som ger högst utdelning oavsett vad osäkerheten i beslutet är (Sherrick *et al.*, 2004) (Sherrick *et al.*, 2003) (Hardaker *et al.*, 2015).

Skillnaden på dessa utfall blir ett mått på riskaversionens storlek och då ett mått på riskkostnaden, vilket kan tolkas som en riskpremie. Ska ovanstående som nämnts gälla måste individen dock veta vad utfallen kan komma att bli och vilken sannolikheten är för olika utfall. Detta gör saken mer komplext när sannolikheten inte är känd som under eventuella naturkatastrofer. Men människor kommer fortfarande att söka efter att nyttomaximera efter det som individen känner till och på så vis stapla upp sannolikheten för varje utfall, samt att riskverktyg är en del som bidrar till att individer ska handla rationellt (Hultkrantz & Nilsson, 2008).

4. MATERIAL OCH METOD

4.1 Intervjuer och tillvägagång

Till denna studie har vi valt att använda oss av semistrukturerade kvalitativa intervjuer för att samla in data hos lantbrukare. Semistrukturerade intervjuer genomförs genom en form av standardisering där intervjun håller ett tema, men ger intervjuaren en möjlighet till följdfrågor om så skulle behövas, samt att alla de intervjuade får samma grundfrågor för att då kunna göra en jämförelse av svaren (Patel, 2011).

Vi har valt denna intervjuteknik eftersom frågorna kräver en viss förkunskap. Under intervjun har vi även viss möjlighet att bringa klarhet i vissa frågor som kan vara aningen komplexa. Genom att ha semistrukturerade kvalitativa intervjuer kommer vi att ha möjlighet till att förklara bakgrunden till olika frågor om den intervjuade inte förstår frågan. Det ger oss även möjlighet till att få ta del av den intervjuades idéer och tankar kring ämnet.

Intervjuer har gjorts över telefon för att kunna få större spridning över landet, samt att det även ger oss möjlighet att samla in data på kortare tid med en mindre budget. Det har inte medfört till en begränsning i intervjuplats, och har även sparat tid för de intervjuade under rådande vårbrukstider i landet. Vi kommer att i så stor utsträckning som möjligt att spela in samtalen för att på så vis lättare följa upp resultatet. Samtalen kommer sedan att sammanställas i ett dokument för att lättare kunna analysera resultatet. Detta kommer att bifogas som bilaga 1.

Alla de intervjuade blev först kontaktade via ett telefonsamtal eller mail för att se om de var intresserade av att ställa upp på en intervju. Efter denna kontakt så bestämdes en dag och tid för intervjun. De fick även en intervju bilaga skickat till sig som förklarade lite djupare i vad ämnet handlade om och några av frågorna som skulle ställas till individerna. Denna bilaga är bifogad i dokumentet som bilaga 2.

För att kunna genomföra denna studie i form av kvalitativa intervjuer har det krävts att vi är insatta i ämnet med de olika möjligheterna till finansiell riskhantering samt att förstå anledningar till vad det kan bero på, därav valet till den teoretiska litteraturen. Den teoretiska litteraturen har samlats in främst genom sökmotorn Google och Google Scholar, men även har en del källor samlats in från SLU:s sökmotor Primo. Vi har även haft kontakt med nyckelpersoner från Jordbruksverket och SLU som har varit våra muntliga källor.

4.2 Urval

Efter en översikt av det teoretiska ramverket, började vi söka efter individer att intervjua. Urvalet sattes som krav att de skulle bestå av växtodlare över hela landet som får sin huvudinkomst genom verksamheten, där vi ansåg att det var viktigt att få stor spridning eftersom bönder har olika finansiella problem beroende på var de befinner sig i landet. Dessa individer har främst sökts fram genom kontakter och kommer att uppgå till ett antal på totalt 8 personer. Urvalet har bestått av vanliga lantbrukare, samt lantbrukare som är på något sätt mer involverad i ämnet som ska diskuteras i intervjun. Vi har inte tagit hänsyn till urvalet på de intervjuade i form av ålder och kön.

4.3 Kritik

Trovärdigheten kan komma att ifrågasättas på uppgifterna som samlas in från intervjuerna, då den personliga tolkningen kan komma att förvränga resultatet. Eftersom vi kommer att använda oss av telefonintervjuer så kan det enligt (Krag Jacobsen, 1993) medföra några komplikationer, där det bland annat medför att det inte går att läsa av kroppsspråket, att det gör det lättare för den intervjuade att undvika samtal, samt att ett telefonsamtal kan tendera till att bli mer abstrakt. Eftersom frågorna är så komplexa i sig så kan det medföra till att de vanliga lantbrukarna som intervjuas, kommer att få svårigheter i att svara på frågorna. De intervjuade bedriver olika bolagsformer, och kan på så vis även komma att påverka svaren i intervjun. De intervjuade har även bestått av driftledare samt företagsägare, vilket kan ha en viss inverkan på resultatet. Det kan även kritiseras att urvalet har bestått av enbart män. Vi har medvetet valt att intervjua personer som är relativt insatta i ämnet, vilket kan ge en vinklad bild på resultatet.

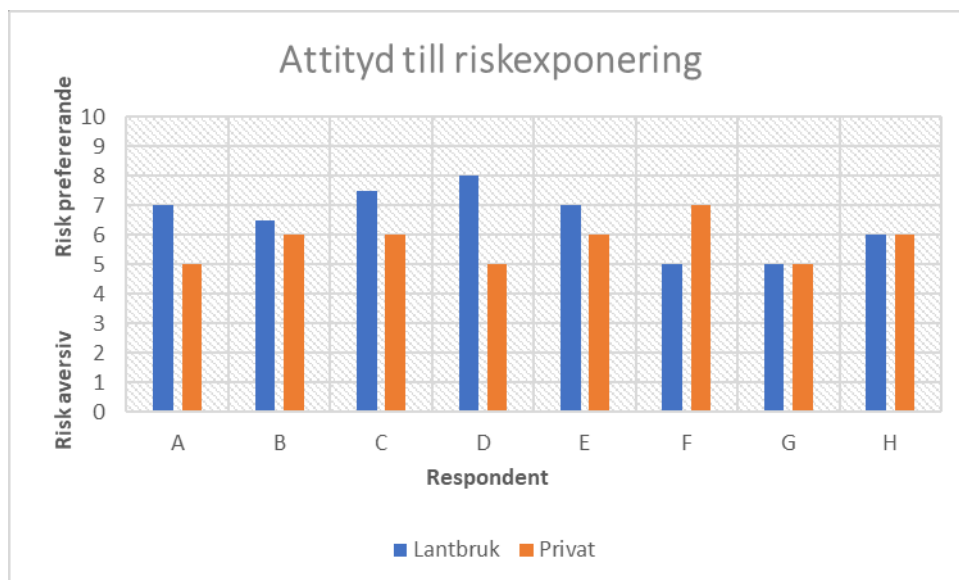
Det är en viss kritik mot materialet som samlats in gällande riskhantering i andra länder, då det finns risk att källorna inte är uppdaterade och nya politiska beslut kan ha lett till att informationen har blivit inaktuell.

5. RESULTAT

5.1 Riskexponering

”Eftersom vi är växtodlare så är vi ganska riskbenägna i allmänhet” (Respondent D, 2019).

Ingen av de åtta respondenter anser sig vara riskaversiva i deras företagande. Tre stycken anser att de är riskneutrala då de noga försöker väga för och nackdelar mot varandra och har även flera olika verksamheter inom sitt företagande. De resterande fem lantbrukarna är något riskprefererande, då de är villiga att ta en högre risk mot att det finns chans till en högre nytta. På skalan mellan ett till tio, hamnar alla respondenter mellan fem till åtta i deras attityd till risktagande. Majoriteten är mer spekulativa till risk i privatlivet än vad de är i sitt företagande. Tre stycken anser att de är lika eller mer riskbenägna i privatlivet än vad de är i sitt företagande. I intervjuerna ser vi att varken företagets storlek, geografiska läge samt ålder på respondenterna har haft inverkan på dess inställning till risk. Dock kan vi inte dra några slutsatser av detta på grund av den begränsade mängden svar.

Figur 1. Attityd till riskexponering hos lantbrukarna. Källa: Egen bearbetning av resultatet

5.2 Växtodlingsåret 2018

”Sålt en del på kontrakt lite för tidigt, när man tyckte det var vettiga priser. Missade på så vis de sista 20-30 öre prisökningarna på marknaden.” (Respondent A, 2019)

”Av mer tur än skicklighet hade jag inte säkrat upp så mycket spannmål i förväg som tanken var från början. Det gjorde att jag var med på prisuppgången.” (Respondent H, 2019).

”Skördenivåerna var 25 till 50 procent av den genomsnittliga nivån av samtliga grödor. Det var även problem med kvalitet, då de volymer vi skördade blev klassade som foderkvalitet. Låga volymer av dålig kvalitet helt enkelt” (Respondent G, 2019).

Respondenternas lönsamhet i företagen har varit varierande under 2018. Alla respondenter har upplevt en försämrad skörd, men det ekonomiska utfallet av det hela har varierat. Fem lantbrukare har fått en försämrad lönsamhet under 2018. Samtliga av dessa fem har fått en sämre skörd i form av fysisk vara och kvalitén var också sämre. Respondent A och E har haft dåliga kontrakt då det har varit svårt att fylla upp kvantiteten av fysisk vara samt att priset på kontrakten har upplevts som relativt dåliga jämfört med senare års prisbild. Samtliga av de fem respondenterna som har haft en försämrad lönsamhet upplever att marknaden inte har kompenserat för det skördebortfallet då ökningen av priset inte upplevs som tillräcklig. Respondenternas geografiska läge har också spelat en betydande roll. Respondent C och G är placerade i Skåne och upplever en kraftigt försämrad lönsamhet. Detta på grund av att skördebortfallet blev 50–75 procent samt att de inte hade möjlighet att dra ner på insatsvaror i tid.

Tre av respondenterna upplevde samma eller en förbättrad lönsamhet under 2018. En gemensam nämnare för dessa tre är att de hade minimalt eller inga kontrakterade spannmålsaffärer alls sedan tidigare. De kunde då vara med på prisuppgången och blev delvis kompenserade för det fysiska skördebortfallet.

Respondent D ansåg sig ha en god strategi med att minska insatsvarorna i tid och även såg möjligheten med att utnyttja nya affärsmöjligheter med att exempelvis sälja halm. Halmförsäljningen blev lönsam och kompenserade delvis upp för den dåliga skörden. Samma respondent anser sig ha lyckats sälja sin spannmål till ett bra pris under hösten 2018. Respondent D anser alltså att lägre insatser, nya affärsmöjligheter och bra spannmålsaffärer har gjort att lönsamheten har blivit bättre under 2018.

Respondent F upplevde samma eller förbättrad lönsamhet under 2018 och odlar främst specialgrödor. Eftersom de hade möjlighet till bevattning kunde de på så vis säkra sin skörd. Samtidigt blev det en prisökning då alla odlare inte har haft möjlighet att säkra sin odling och utbudet blev begränsat på marknaden. Däremot kommer odlingsåret 2019 bli sämre då insatsvarorna har blivit dyrare.

Den sista av de tre respondenterna som inte upplevde en försämrad lönsamhet är respondent H och är ekoodlare. Hen hade kontrakterat minimalt med spannmål sedan innan och den markanta prisuppgången på den ekologiska marknaden har gjort att hen har upplevt en viss förbättring av lönsamheten.

5.3 Resultatutjämnning

”Lantbruket hade behövt ha en bättre ekonomi för att kunna utnyttja dessa verktyg bättre. Tanken med systemet är bra, men i lantbruket generellt idag finns inga övervinster att sätta undan dessa medel till.” (Respondent C, 2019).

Majoriteten av respondenterna har använt sig av resultatutjämnning tidigare, men endast respondent A och F använder sig av det i dagsläget. Ingen av de två respondenterna som har möjlighet till resultatutjämnning kommer att använda sig av det under 2018 för att täcka upp för ett dåligt resultat. Respondent A kommer att lyfta fram det för 2018, men på grund av andra skäl. De senaste årens dåliga lönsamhet har gjort att en resultatutjämnning inte har varit möjlig för majoriteten av respondenterna, eftersom det inte har funnits medel att sätta undan till detta. Tre av respondenterna hade valt att använda detta verktyg detta år,

om tidigare års lönsamhet hade gjort detta möjligt. Respondent H anser att systemet med resultatutjämning bör vidareutvecklas för att vara mer applicerbart för lantbrukare.

5.4 Verktyg för riskhantering

”Under föregående år kunde vi inte jobba med exempelvis terminssäkring för att minimera prisrisker eftersom det snarare blev tvärtom. De lantbrukare som inte spred sina risker blev de stora vinnarna och att prissäkra fysisk vara blev i sig en sorts ökning av risk, då många lantbrukare låste fast sin vara.” (Respondent H, 2019).

”Jag tycker inte gårdsstödet på långa vägar räcker till för att balansera den risk vi utsätts för, som exempelvis föregående års torka. Tanken med gårdsstödet är rätt, men beloppet är fel utformat. Det ska vara ett högre belopp och du ska få det om du är en aktiv lantbrukare. Utan gårdsstödet idag skulle inte många klara sig. Det hade kunnat vara ett bra system, men dagens utformning är absolut inte bra.” (Respondent C, 2019).

Respondenterna anser att de marknadsrelaterade åtgärder som idag finns är bra verktyg för att hantera risk. Några anser dock att prissäkring under 2018 har varit ett dåligt verktyg och det bidragit till en försämrad lönsamhet, eftersom de inte kunnat ta del av prisökningen och fått betala straffavgifter för att kvantiteten samt kvalitén inte gick att uppfylla. Alla de intervjuade respondenterna är överens om att syftet med gårdsstödet är bra, men det råder delade meningar kring dess utformning och storlek. Tre av respondenterna anser att syftet med att bygga en buffert med gårdsstödet har tappat sin funktion, då det idag har blivit kapitaliserat i högre pris på insatsvaror, högre arrenden samt högre markpriser. Majoriteten av respondenterna belyser också problematiken att deras verksamhet inte skulle klara sig utan gårdsstödet.

”Även om syftet med gårdsstödet är en form av riskhantering, så är det idag en post som kommer med i vårans kalkyl. Vi bygger inte direkt en buffert kring gårdsstöd, även om det är så regeringen tänkt att det ska vara. För över tid har den hjälpt till att öka upp pris på markköp och högre arrendekostnader. Nu är det mer ett ”ont måste” för oss.” (Respondent E, 2019).

Några anser att gårdsstödet har gjort det förmånligt att äga mark och inte bruka den. Det utjämnade gårdsstödet gör det svårare för producenter att få tillgång till mark, då gårdsstödet gör att det blir lönsamt att bedriva en extensiv produktion i skogs och mellanbygder, menar respondent H. Majoriteten anser att gårdsstödet mer ska riktas till brukaren av marken och inte ägandet.

Det råder delade meningar kring storleken på gårdsstödet. Några anser att det ska behållas som det är och även ökas. Gårdsstödet har succesivt blivit nedtrappat för att finansiera olika miljöåtgärder och det gynnar inte produktionsjordbruket, menar respondent C. Andra respondenter anser att gårdsstödet över tid ska börja fasas ut och att lantbruket ska bli mer marknadsorienterade och därmed mindre stödberoende. Respondent A och G anser att det är viktigt att lantbrukare själva ska få i största möjliga mån administrera de stöd de har rätt till, på grund av risken för politiska störningar. Politiken kan svänga fort och plötsligt kan de pengar lantbrukarna har rätt till vara borta. Lantbruket har långa omloppstider och kräver en långsiktighet och det är då bättre att lantbrukarna själva får administrera pengarna, menar alltså respondent A och G. Sammanfattningsvis anser samtliga

respondenter att de verktyg som finns idag för att hantera risker inte är tillräckliga. Dels för att terminssäkring under 2018 var negativt för företagets lönsamhet och dels för att gårdsstödet, med dess utformning, har till viss del tappat sin funktion.

5.5 Ett förändrat klimat kräver fler verktyg

”Generellt kan man ju säga att jag vill gärna ha gårdsstödet så intakt som möjligt, för det är egentligen vår garanti och den största säkerhetsfaktorn. Börjar man tumma på gårdsstödet så är ju risken att det inte kommer oss till gagn ändå, utan hamnar någon annanstans.” (Respondent G, 2019).

Genom resultatet från intervjuerna går det att utläsa att majoriteten av respondenterna anser att fler verktyg borde finnas på marknaden för att hantera produktionsrisker. Ett alternativ skulle vara att subventionera försäkringspremier till rimliga kostnader för lantbrukare. Majoriteten anser att en försäkring skulle göra nytta men vissa belyser att det finns en problematik kring utformning och administration. Frekvensen för när försäkringen ska lösas ut anses vara svår att utforma och det krävs en ganska hög grad av administration för att fastställa lantbrukarens riskexponering. Respondent A menar att ett utökat försäkringsutbud kan göra att lantbrukare medvetet utsätter sig för högre risk. Sju av de åtta respondenterna anser att verktyg för riskhantering ska finansieras från landsbygdsprogrammet och inte från gårdsstödet. De anser att pengarna ska omfördelas eller att det ska tillsätta mer nationella medel. Exempelvis så tycker respondent B att det är för lätt att få investeringsstöd och respondent H anser att pengarna som satsas på bredbandsutveckling på landsbygden egentligen ska finnas under infrastruktursatsningar, inte landsbygdsprogrammet.

Åsikterna kring hur tillvägagångssättet ska utformas för en eventuell bredare riskhantering skiljer sig mellan respondenterna. Några anser att den ska vara tvingande eftersom den subventioneras av skattemedel och det kan bli en oönskad effekt av riskhanteringen om vissa inte är involverade. Samtidigt anser vissa att den ska vara frivillig då alla företag har olika förutsättningar och de menar att det inte kommer bli praktiskt möjligt att forma ett system som passar alla. Fyra av representanterna tycker att det borde finnas ett intresse från bankernas sida att ställa krav på ett utökat försäkringsskydd vid en nystartad verksamhet eller när krediter ska sökas.

”Man kan tänka sig att staten blir garanten för kontrollen av systemet och att EU:s politik ersätter premien, då blir det en marknadsmässig försäkring, men det är jordbruksersättningarna som gör att premien blir lösbar för lantbrukaren.” (Respondent H, 2019).

Generellt om vem som skulle vara ansvarig för en form av satsning på skördeskadeförsäkring är det delade meningar om. Om en form av försäkring ska utformas så tycker majoriteten av respondenterna att branschen tillsammans med försäkringsbolag ska ta ansvar för detta. Däremot råder det olika uppfattningar om utifall den skall subventioneras eller vara helt privat. En del respondenter anser att en subventionerad försäkring bör vara tvingande och även då med en viss statlig inblandning. Tre av respondenterna anser att ansvaret för en subventionerad försäkring bör kombineras mellan staten och de kommersiella försäkringsbolagen, då staten har ansvar över kontroll och en viss finansiering, och försäkringsbolagen erbjuder själva försäkringen. Om en helt privat

försäkringslösning skulle tas fram så är samtliga respondenter överens om att denna bör utformas av kommersiella försäkringsbolag tillsammans med branschen.

”Det hade räckt med att teckna upp till 75 procent, för jag betalar hellre en högre självrisk än en hög premie. Jag tycker inte att den ska vara utformad för att hindra en katastrof, utan mer för att bromsa utfallet.” (Respondent G, 2019).

När frågan gällande en rimlig nivå på självrisk till en skördeskadeskyddsförsäkring använde vi oss av en finländsk modell, där denna typ av försäkringar finns, när vi intervjuade. Villkoren för den finska modellen är att försäkringen täcker nettoförlusten från volymen av skördebortfallet som har orsakats av exempelvis ett ovanligt kraftigt regn eller en exceptionell torka. Ersättningsbeloppet på varan är ett snitt på senaste årets avräkningspris och hur stor skördebortfallet är i fysisk vara jämförs med en normskörd för området. Den finska modellen har idag en självrisk på 20 procent. Samtliga respondenter tycker att en självrisk på 20 procent är rimlig eftersom det bidrar till att lantbrukare inte utsätter sig för mer risk än nödvändigt. Vissa av respondenterna har svårt att uttala sig då premien och villkoren är aningen diffusa.

Respondent G och C anser att nivån på självrisk kan vara högre för att minska kostnaden för premien. Samma respondenter belyser att syftet med en katastrofförsäkring inte är att få alla kostnader täckta, utan att bromsa dess påverkan. En högre självrisk skulle också leda till att försäkringen blir mer attraktiv, eftersom kostnaden för premien går ner, menar respondent G.

Respondent H argumenterade för att ersättningsnivån på den finska modellen upplevdes vara för låg samt att premisserna att försäkringen löser ut var för hårt satta. Eftersom den finska försäkringen enbart ersätter nettoförlusten av skördebortfallet så täcker de inte de ökade omkostnaderna för försämrad kvalitet, svårare skördearbete och en minskad höstsådd exempelvis, menar respondent H.

Respondent C och H anser att frågan kring ett återinförande av statligt skördebortfallskydd åter bör utvärderas. Framst för att vi står inför kommande klimatförändringar och att ny teknik har öppnat upp nya möjligheter för att minska administrationskostnaderna.

6. DISKUSSION

Syftet med denna studie har varit att kartlägga vad det finns för finansiella riskhanteringsverktyg för växtodlare i Sverige och andra länder, samt undersöka om lantbrukare anser att de verktyg som finns idag är tillräckliga. Vi har även undersökt om lantbrukare ser en nytta med att införa fler verktyg för att hantera produktionsrisker.

6.1 Arbetsgång

Vi upplever att frågeställningen samt syftet har varit en aning komplext och har därför krävt en ganska omfattande litteraturöversikt. Detta för att både vi och läsaren ska förstå sambandet mellan de verktyg som finns tillgängliga idag och även vad konsekvenserna blir av att införa fler riskhanteringsverktyg. Det har även varit viktigt att förstå vad en försäkring är och vilka problem som kan uppstå med ett utökat försäkringsutbud. Litteraturen kring EU:s gemensamma jordbrukspolitik är av stor betydelse för att få en insikt hur en enskild lantbrukare påverkas av de politiska besluten som fattas kring stödsystemen. Anledningen till att vi har valt att studera andra länder är för att dels belysa hur de har valt att gå till väga för att hantera risker i växtodlingsproduktionen samt hur politiska beslut kan påverka möjligheterna till att hantera risker för den enskilde lantbrukaren. Den omfattande litteraturstudien var välbehövlig för att kunna formulera så precisa intervjufrågor som möjligt till lantbrukarna. Vi var även tvungna att vara väl insatta eftersom ämnet upplevdes som aningen komplext även för lantbrukare och det behövdes göras en del förtydliganden under intervjuerna.

Vi valde att använda oss av förväntad nyttoteori eftersom det ger oss en förståelse av individers attityd till risktagande och hur intervjupersonerna fattar rationella beslut under risk.

Sammanställningarna av litteraturstudien och intervjuerna har kopplat ihop det hela på ett bra sätt, men har medfört till det uppenbara att ämnet är komplext och svårt att ge ett konkret svar på. Detta har resulterat i att studien inte riktigt ger ett tydligt svar på vilka åtgärder som bör sättas in för att hantera riskerna för växtodlingsproduktionen. Den breda frågeställningen och de öppna intervjuerna har gjort det svårt att fastställa konkreta svar på åtgärderna. En stor faktor är att de olika intervjupersonerna har haft olika kompetens inom ämnet vilket har medfört en ganska stor spridning av svaren.

Metoden kan ifrågasättas då det hade underlättat att vara fysiskt på plats när intervjuerna genomfördes. Det hade eventuellt medfört en större förståelse och bättre möjlighet till tolkning. Vi hade då också fått möjligheten att förtydliga våra intervjufrågor ytterligare och upplysa de intervjuade med ytterligare information, där förkunskapen var en aning knapphändig. Det har varit till stor nytta att spela in våra samtal då vi i efterhand har tolkat deras svar annorlunda jämfört med själva intervjutillfället.

6.1 Reflektion

Samtliga av de intervjuade ansåg att de verktyg som finns tillgängliga idag, i form av marknadsrelaterade åtgärder samt gårdsstödet, inte är tillräckliga för att hantera den risk deras produktion utsätts för. Detta resultat är intressant då Jordbruksverket (2019) nämner att regeringen tillsammans med branschen tidigare har ansett att verktyg som finns har varit tillräckliga, men att det vore aktuellt att åter undersöka frågan efter föregående års torka. I resultatet kan man se att flera av de intervjuade ser en problematik med hur dagens gårdsstöd utformas, då det till viss del har blivit kapitaliserat i höga markpriser och högre arrenden. Regeringen (2018) håller med om att problematiken finns då de belyses i rapporten gällande EU:s framtida jordbrukspolitik. De intervjuade är överens om att en subventionerad försäkringspremie inte ska finansieras genom att skära ner på gårdsstödet. Alternativen är att omfördela eller tillföra mer nationella medel till landsbygdsprogrammet.

De intervjuade anser att verktygen kring resultatutjämnning är bra utformade, men på grund av den dåliga lönsamheten så finns inte möjligheten att utnyttja dess fulla potential. Regeringen (2018) nämner också att skattesystemets utformning i Sverige har stor betydelse för lantbrukarens möjlighet att hantera olika risker. Resultatet i studien visar att många lantbrukare inte har möjlighet att utnyttja detta och vill istället se ett utökat system anpassat till lantbruk, där det exempelvis ska bli skattereducerat att utföra klimatåtgärder. Enligt Lind och Eriksson (2015) så kan ett utökat försäkringsutbud leda till att försäkringstagaren medvetet utsätter sig för en högre risk, så kallat moral hazard. Några av de intervjuade belyser just den frågan då de tror att endast de lantbrukarna som utsätter sig för onödigt risk skulle gynnas av ett utökat försäkringsutbud. I litteraturoversikten har vi hittat att många länder i Europa erbjuder ett större utbud av försäkring kopplade till växtodlingsproduktionen. Enligt OP försäkring AB (2017) finns möjligheten i Finland att försäkra sig mot exceptionell torka och kraftigt regn. I resultatet kan vi se att det finns ett intresse av en privat skördeskadskydds försäkring. Hur hög premien ska vara och hur villkoren ska utformas för att anpassas till svenska förhållanden är svårt att fastställa, men samtliga anser att en självrisk på 20 procent är rimlig. Vissa tycker att självriskens även kan vara högre för att sänka kostnaden för premien och tycker att syftet med en sådan försäkring ska vara att bromsa utfallet av katastrofen och inte förhindra den. Vi ser dock en problematik med de svar vi har fått in gällande den privata försäkringslösningen. Då vi inte har varit tydliga nog kring villkoren för den finska modellen så kan det vara legitimt att kritisera det intresse som fanns för försäkringen. Försäkringens definition av exceptionell eller kraftig är att det händer tre gånger var 100:e år, respektive en gång var 10:e år. Detta betyder alltså att ett förändrat klimat som i sin tur leder till större riskexponering gör att försäkringen inte löser ut oftare, eftersom snittet på vad som räknas som exceptionellt eller kraftigt kommer att höjas i takt med att klimatet eventuellt förändras.

6.3 Slutsatser

- Det finns inte tillräckligt med verktyg för att hantera den risk som lantbrukare exponeras för.
- Vid en satsning på statligt finansierad riskhantering ska medel inte förskjutas från budgetpelare I, vilket ger ett lägre gårdsstöd. Medel ska antingen omfördelas i landsbygdsprogrammet eller skjutas till ytterligare från nationellt håll.
- Gårdsstödet har till viss del tappat sitt syfte, då det har blivit kapitaliserat i högre markpriser och arrenden. Detta gör lantbrukare stödberoende då de inte klarar sig utan gårdsstödet.
- Skattesystemets utformning anses vara ett bra verktyg för att hantera risk. Lantbrukare kan dock inte utnyttja dess potential på grund av en dålig lönsamhet.
- Lantbrukare anser att skattesystemet bör vidareutvecklas för att avsätta pengar kopplade till klimatåtgärder.
- Lantbrukare är beredda att betala 20 procents självrisk eller mer, för en eventuell skördeskadeskyddsförsäkring.

Med bakgrund av vår undersökning anser vi att dessa frågeställningar skulle vara intressanta att forska vidare på.

- Vad blir konsekvenserna av en succesiv nedskärning av gårdsstödet?
- Hur kan skattessystemet utformas för att förbättra lantbrukets konkurrenskraft?
- Vid vilka försäkringsvillkor blir en skördeskadeskyddsförsäkring intressant?

REFERENSER

Primära källor

Antón, J. & Kimura, S. (2011). *Risk Management in Agriculture in Spain*. (Agriculture and Fisheries Papers, No. 43). Paris OECD Publishing. Tillgänglig: <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/5kgj0d57w0wd-en>

Bielza, M., Costanza, C., Dittmann, C., Javier, F., Gallego Pinilla, F.J. & Stroblmair, J. (2008). *Agricultural Insurance Schemes*: European Commission. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/268324327_Agricultural_Insurance_Schemes [25-04-2019].

Europeiska kommissionen (2015). *Förklaring av den gemensamma Jordbrukspolitiken-Direktstöd till jordbrukare 2015-2020*. Publikationsbyrån. Tillgänglig: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/541f0184-759e-11e7-b2f2-01aa75ed71a1/language-sv/format-PDF>

Hardaker, J.B., Lien, G., Anderson, J.R. & Huirne, R.B.M. (2015). *Coping with risk in agriculture: applied decision analysis*. Wallingford: CABI.

Hultkrantz, L. & Nilsson, J.-E. (2008). *Samhällsekonomisk analys : en introduktion till mikroekonomin*. Stockholm: SNS förlag.

Johnson, J.G. & Busemeyer, J.R. (2010). Decision making under risk and uncertainty. *Wiley interdisciplinary reviews. Cognitive science*, 1(5), s. 736.

Jordbruksverket (2019b). *Långsiktiga effekter av torkan 2018*. Tillgänglig: https://www2.jordbruksverket.se/download/18.21625ee16a16bf0cc0eed70/1555396324560/ra19_13.pdf

Kimura, S. & Antón, J. (2011). *Risk Management in Agriculture in Australia*. (Agriculture and Fisheries Papers, No.39). Paris: OECD Publishing. Tillgänglig: <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/5kgj0d8bj3d1-en>

Krag Jacobsen, J. (1993). *Intervju : konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.

Landshypotek Bank (2018). *Landshypotek Banks Lantbrukspanel 2/2018*. Tillgänglig: <https://www.landshypotek.se/globalassets/dokument/lantbrukspanelen/lantbrukspanelen-omgang-2-2018.pdf>

Lind, H. & Eriksson, P.-E. (2015). *Hur undviker man att bli lurad? : Metoder att motverka "Moral hazard" vid upphandling inom byggsektorn*. (TRITA-FOB: KTH Royal Institute of Technology. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kth:diva-168493> [2015-06-04t10:04:59.107+02:00])

Melyukhina, O. (2011). *Risk Management in Agriculture in The Netherlands*. (Agriculture and Fisheries Papers, No. 41). Paris: OECD Publishing. Tillgänglig: <https://www.oecd-ilibrary.org/content/paper/5kgj0d51qn48-en>

Möller, U. & Andersson, C. (2019). *Lantbruks Barometern 2019*. Tillgänglig: <https://online.swedbank.se/ConditionsEarchive/download?bankid=1111&id=WEBDOC-PRODE30743892>

Naumann, G., Alfieri, L., Wyser, K., Mentaschi, L., Betts, R.A., Carrao, H., Spinoni, J., Vogt, J. & Feyen, L. (2018). Global Changes in Drought Conditions Under Different Levels of Warming. *Geophysical Research Letters*, 45(7), ss. 3285-3296. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1002/2017GL076521>

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:smhi:diva-4826> [2018-08-06].

Noreen, A., Andersson, J. & Markensten, T. (2017). *Handlingsplan för klimatanpassning*. Jordbruksverket. Tillgänglig: <https://www.jordbruksverket.se/download/18.3db40d0c15c1952be6b1b96a/1495090310405/Handlingsplan+f%C3%B6r+Klimatanpassning.pdf>

Näringsdepartementet (2016). *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. Regeringskansliet. Tillgänglig: https://www.regeringen.se/4908a0/contentassets/89c5b3e5d23f473d843d12f12379d07b/livsmedelsstrategin_kortversion_170130.pdf

Näringsdepartementet (2018a). *EU:s framtida jordbrukspolitik*. (Departementsserien 2018: Regeringskansliet. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/49bce7/contentassets/34292defd34c467a95d247c5fc758d68/eus-framtida-jordbrukspolitik-ds-201810>

Näringsdepartementet (2018b). *Åtgärder som har vidtagits i arbetet med torkan*. Regeringskansliet. Tillgänglig: https://www.regeringen.se/4a263b/contentassets/6db410e85d3d4d86aba556cef8e1d6ec/2018_torkan_faktablad.pdf

OP Försäkring AB (2017). *Försäkringar för lantbruksproduktion*: OP Försäkring AB. Tillgänglig: <https://pohjola.fi/loso/331137s.pdf>.

Patel, R. (2011). *Forskningsmetodikens grunder : att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4 uppl. Lund: Studentlitteratur.

Sherrick, B.J., Barry, P.J., Ellinger, P.N. & Schnitkey, G.D. (2004). Factors Influencing Farmers' Crop Insurance Decisions. *American Journal of Agricultural Economics*, 86(1), ss. 103-114. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/j.0092-5853.2004.00565.x> [02-05-2019].

Sherrick, B.J., Schnitkey, G.D., Ellinger, P.N., Barry, P.J. & Wansink, B. (2003). Farmers' Preferences for Crop Insurance Attributes. *Applied Economic Perspectives and Policy*, 25(2), ss. 415-429. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/1467-9353.00147> [02-05-2019].

Sekundära källor

Albinsson, A. (2016). *Försäkring och terrorism. Insurance and terrorism*. Linköpings universitet, Affärsrätt.

Jaensson, J.-E. (1997). *Marknadsorientering i tjänsteföretag: en studie av försäkringsbolag*. Market orientation in service companies: a study of insurance companies. Umeå: Umeå universitet.

Magnusson, L. & Nyberg, S. (2015). Force Majeure : Utvecklingen av begreppets innebörd och användningsområde inom köprätten; Force Majeure : The development of its meaning and use within the sales law. Linköpings universitet, Affärsrätt.

Nilsson, K. & Lindhult, E. (2007). Ömsesidiga försäkringsbolag : En kvalitativ studie om bolagsstyrningens betydelse för lönsamheten i ömsesidiga försäkringsbolag. Umeå University, Umeå School of Business.

Internet

Bratthall, E. (2018). ARLAS Styrelse föreslår att hela årsresultatet för 2018 betalas ut till ägarna tack vare en stark balansräkning. *ARLA*, 30 augusti. Tillgänglig: <https://www.arla.se/om-arla/nyheter-press/2018/pressrelease/arl原因-styrelse-foereslaar-att-hela-aarsresultatet-foer-2018-betalas-ut-till-aegarna-tack-vare-en-stark-balansraekning-2665878/> [27-04-2019].

Gustavsson, D. (2018). Rekordlånga slaktköer kan ge köttbrist. *ATL*, 25 oktober. Tillgänglig: <https://www.atl.nu/lantbruk/rekordlanga-slaktkoer-kan-ge-kottbrist/> [24-04-2019].

Hugosson, R. (2019). Ökat stöd till lantbrukare efter torkan. *SVT Nyheter*, 10 april. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/varmland/okat-stod-till-lantbrukare-efter-torkan> [21-05-2019].

IPCC (u.å). *Global Warming of 1.5 °C*. Tillgänglig: <https://www.ipcc.ch/sr15/> [23-04-2019].

Jordbruksverket (2019a). *Krisstöd 2019*. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/jordbrukarstod/stodochersattningar/krisstod2019.4.51949bb31664c986b85b9dbc.html> [22-04-2019].

Lantmännen (2018). *Lantmännen presenterar en uppdaterad skördeprognos (oktober 2018)*. Tillgänglig: <https://lantmannen.com/press-och-nyheter/skord-2018/> [22-04-2019].

LRF Konsult (2019). *Subventionerad ekonomirådgivning för dig som drabbats av torkan*. Tillgänglig: <https://www.lrfkonsult.se/din-verksamhet/lantbrukare/nyheter-lantbruk/subventionerad-ekonomiradgivning-for-dig-som-drabbats-av-torkan> [22-04-2019].

Sandberg, P. (2012). Gårdsstödet ett bra skördeskadeskydd. *ATL*, Tillgänglig: <https://www.atl.nu/synpunkten/gardsstodet-ett-bra-skordeskadeskydd/> [24-04-2019].

SCB (2018). *Årets grovfoderskörd minskade kraftigt*. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/jord-och-skogsbruk-fiske/jordbrukets-produktion/skord-av-spannmal-trindsad-och-oljevaxter/pong/statistiknyhet/skord-av-spannmal-trindsad-oljevaxter-och-slattervall-2018.-preliminar-statistik-for-lan-och-riket/>.

Schönning, O. (2019). Rekordutdelning i Lantmännen i år. *ATL*, Tillgänglig: <https://www.atl.nu/lantbruk/trots-torkan-rekordutdelning-i-lantmannen/> [24-04-2019].

Skatteverket (u.å-a). *Expansionsfond*. Tillgänglig: <https://skatteverket.se/foretagochorganisationer/drivaforetag/enskildnaringsverksamhet/expansionsfond.4.361dc8c15312eff6fd2b8ce.html> [07-05-19].

Skatteverket (u.å-b). *Periodiseringsfond*. Tillgänglig:
<https://skatteverket.se/foretagochorganisationer/drivaforetag/enskildnaringsverksamhet/periodiseringsfond.4.361dc8c15312eff6fd2b8f2.html> [07-05-19].

Skatteverket (u.å-c). *Skogskonto*. Tillgänglig:
<https://skatteverket.se/foretagochorganisationer/drivaforetag/enskildnaringsverksamhet/jordochskogsbruksfastighet/skogsavdragochskogskonto.4.361dc8c15312eff6fd3761d.html> [07-05-19].

SMHI (2018). *Månadsmedel-temperaturens avvikelse för 2018*. Tillgänglig:
<https://www.smhi.se/klimatdata/meteorologi/kartor/monYrTable.php?myn=2018&par=tmpAvv>.

Westerberg, B. (2016). Lamt intresse för att försäkra mot skörde-skador. *YLE*, Tillgänglig:
<https://svenska.yle.fi/artikel/2016/07/14/lamt-intresse-att-forsakra-mot-skordeskadorna-2> [2019-04-17].

Opublicerat material

Bengt Johnsson (2019). *Enheten för handel och marknad* Jordbruksverket [Muntligt samtal].

Nordic Agri Research (u.å). Det nordiska jordbruket - utmaningar i en framtid präglad av mer extremväder [Opublicerat manuskript].

Per Hansson (2019). *Verksamhetsledare* Kompetenscentrum Alnarp [Muntligt samtal].

BILAGOR

Bilaga 1

Intervju Sammanställning

Vart i landet bedriver du din verksamhet?

Respondent A - Södra Värmland

Respondent B - Västerås, Västmanland, Mellansverige.

Respondent C - Skurup, södra Skåne.

Respondent D – Mariestad, Norra Skaraborg

Respondent E – Mälardalen, strax utanför Nykvarn

Respondent F – Småland, Målilla

Respondent G - Öster om Helsingborg, Nordvästra Skåne

Respondent H – Skänninge, Östergötland

Vilka är dina huvudgrödor?

Respondent A - Vete, havre, korn, raps, råg

Respondent B – Vete, korn, havre, liten del raps.

Respondent C - Spannmål, oljeväxter, gräsfrö och sockerbetor.

Respondent D – Vete, råg och oljeväxter

Respondent E – Höstvete, höstraps, vårkorn och vall

Respondent F – Främst potatis och jordgubbar, men även spannmål för en fungerande växtföljd.

Respondent G - Höstvete, havre, rödsvingel, raps, åkerbönor och vårkorn.

Respondent H – Spannmål, lusernvall, oljeväxter och åkerbönor. Börjat odla ängsvingel, frövall.

Hur mycket mark i dagsläget brukar du?

Respondent A – 200 hektar.

Respondent B – 980 hektar

Respondent C - 1450 hektar

Respondent D – 1200 hektar

Respondent E – 600 hektar

Respondent F - 500 hektar

Respondent G - 480 hektar

Respondent H – 200 hektar

Är växtodlingen din huvudsakliga inkomst?

Respondent A – Ja, tillsammans med skogsbruket

Respondent B - Ja

Respondent C - Vi bedriver växtodling och har även ett sidospår där vi säljer och köper spannmål. Det är ett handelsbolag vi bedriver.

Respondent D – I detta bolaget, Ja.

Respondent E – Ja, det är ungefär hälften av omsättningen, resten är entreprenad och fastighetsuthyrning samt energi.

Respondent F - Ja

Respondent G - Ja

Respondent H – Ja. Jag är även förtroendevald som tar mycket tid, men huvudinkomsten är lantbruket.

Hur gammal är du?

Respondent A – 58 år

Respondent B - 60 år.

Respondent C - 57 år

Respondent D - 28 år, är driftledare

Respondent E – 24 år på mig som driftsledare, VD är 44 år samt ordförande är 73 år

Respondent F - Jag är 26 år gammal och ägaren 52 år.

Respondent G - 38 år

Respondent H – 43 år.

Om ni tänker på risk i allmänhet, vad skulle ni anse att er personliga attityd till risktagande är på en skala mellan 1 till 10?

Respondent A

Placerar sig som 7 då han handlar med terminer och dylikt. Motiveringen är att han har likviditet och klarar då av att ta hyfsade risker. Har man dålig likviditet har man inte lika stor möjlighet till att chansa, och blir kanske på så vis mer benägen till att försäkra sig, vilket inte är gällande i hans fall.

Respondent B

Vi anser att vi är runt en 6-7 någonting. Egentligen skulle vi vilja vara högre totalt för att det är ju de som har tagit risker som har blivit framgångsrika. Kanske inte just med spannmålshandel, men mer om man tittar på fastighetshandel exempelvis.

Respondent C

Jag anser mig själv som en 7,5. Jag är inte helt främmande för att prova något helt nytt. Men det finns ett ganska högt mått av försiktighet också.

Respondent D

Ingen minns en fegis så jag sätter nog en 8:a.

Respondent E

Eftersom vi är växtodlare så är vi ganska riskbenägna i allmänhet. Företaget har flera ben att stå på vilket har mildrat konsekvenserna av torkan. Detta syns i bokslutet att vi har en stabil långsiktighet och även fast årets torka kommer resultatet bli positivt. Om vi ser till företaget i helhet så blir siffran någon stans i mitten, men om vi avgränsar oss till växtodlingen så blir det en 7:a.

Respondent F

Jag vill sätta en 5:a. Ägaren vill alltid ha svar av mig varför vissa åtgärder utförs och höra riskerna med detta. Vi är även öppna för nya saker, men brukar inte förhast oss.

Respondent G

Sätt över totalen tycker jag vi är en 5:a.

Respondent H

Jag anser att jag är en 6:a. Jag är absolut inte en 10:a.

Är det olika privat resp. i lantbruket? Sätt ett värde på båda, orsak till ev. skillnad!

Respondent A

Mer spekulativ i lantbruket än privat. Sätter nog en 5:a som privat.

Respondent B

Lika tror jag, alltså en 6:a.

Respondent C

Kanske lite försiktigare privat. Kanske en 6:a.

Respondent D

Mer riskbenägen i lantbruket, sätter en 5:a privat.

Respondent E

Privat kanske jag är en 6:a. Det är ganska lika hur jag driver företag och hur jag är privat.

Respondent F

Jag är nog lite mer riskbenägen privat. En 7:a.

Respondent G

Det är ganska lika, en 5:a.

Respondent H

Jag agerar samma i mitt privatliv som jag gör i mitt företagande tycker jag. Alltså en 6:a.

Upplever du en försämrad lönsamhet under 2018?

Respondent A

Ja något försämrad, men de ökade priserna motverkar en del. Sålt en del på kontrakt lite för tidigt, när man tyckte det var vettiga priser. Missade på så vis de sista 20-30 öre prisökningarna på marknaden.

Respondent B

Ja, det syns dock inte i bokslutet konstigt nog. Varför vet jag inte riktigt. Lite färre insatser och mindre körningar. Jag tror att vår revisor värderar upp höstsådden en hel del. Vi hade ingen höstsäd när vi gick in 2018 och nu inför 2019 har vi 350 hektar. Det blev en sorts lagerökning. Vi ändrade företaget under 2018 eftersom jag hade en kompanjon tidigare så det skiljer en hel del. Exempelvis så var det bara jag som tog ut lön under detta året. 2018 års bokslut blir alltså inte så representativt för året. Jag tycker heller inte marknaden lyckades kompensera det skördebortfall som blev.

Respondent C

Ja grotesk försämrad. Skörden var nästan halverad och bruttointäkten blev då också halverad. Vilket ställer till problem, då kostnaderna är som ett normalår. Det har varit ett jättedåligt år helt enkelt.

Respondent D

Nej. Anledningen är att vi drog ner på de flesta insatserna i tid på alla grödor förutom i oljeväxterna. I höstsådden och vårveten var vi väldigt väl förberedda och bromsade i tid. Senare fick vi även bra betalt för grödorna och det öppnades en helt ny marknad i form av

halmförsäljningen för oss. Tidigare har vi aldrig sålt halm, men när priset var 1,60 kr/kg i sträng så var det väldigt intressant. Det stigande priset på marknaden, lägre insatser samt en lönsam försäljning av halm räddade förlusterna på rapsen och den minskade skörden. När hetsen väl infaller, så är det lite så att den enes bröd är den andres död kan man säga. Vi sålde spannmål under den mest hektiska perioden i augusti-september. Vi brukar aldrig sälja först efter nyår annars, men detta året ökade priserna fort när det fanns en stor osäkerhet på marknaden. Priserna i höstas var nästan 20 procent högre än vad de är idag.

Respondent E

Ja, det gör vi. Kort och grovt så tog torkan och hettan halva skörden för oss. I rapsen tog det 25 procent i skörd och i vallen tog det också hälften av skörden så där har vi tappat fysisk vara. Vi har kunnat hämta en del på marknaden genom att vara framåt på spannmålshandeln och vi har även sålt en del halm som vi kommit över på våra fält. Vädret är den största faktorn men en del dåliga affärer i form av tidigare kontrakterade volymer skapade problem då vi inte hade volymen för att fylla dessa. Så det är en blandad effekt av de två faktorerna. Vi har senare kunnat kompensera detta med affärer som varit gynnsamma på marknaden. Man får ju ändå säga att det har varit säljarens marknad förra hösten, där vi kunde sälja till jättebra priser.

Respondent F

Inte för 2018. 2019 kommer dock bli sämre. Eftersom vi odlar specialgrödor och har tillgång till bevattning så har vi kunnat säkra skörden för 2018. Andra bönder i Sverige som inte har haft möjlighet till bevattning har då fått sämre skördar vilket medfört till brist på potatis och en prisuppgång på marknaden. Däremot nu 2019 så har det slagit tillbaka, eftersom det är högre priser på utsäde i hela landet på grund av bristen av potatis. Priset på insatsvaror har alltså gått upp nu 2019, så bakslaget kommer nu. Jordgubbarna hade ett rekordår 2018 med den värmen som var.

Respondent G

Absolut, främst på grund av skördebortfall. Skördenivåerna var 25 till 50 procent av den genomsnittliga nivån av samtliga grödor. Det var även problem med kvalitet, då de volymer vi skördade blev klassade som foderkvalitet. Låga volymer av dålig kvalitet helt enkelt. Vi lyckades dock skära ner på insatsvaror. Jag kände inte att marknaden har kompenserat för skördebortfallet eftersom att även om jag fick 100 procent bättre avräkningspris än tidigare så räcker det fortfarande inte om man har 75 procent mindre volym. Marknaden kompenserade alltså inte för skördebortfallet.

Respondent H

Nej, jag hade en svagt förbättrad lönsamhet. Av mer tur än skicklighet hade jag inte säkrat upp så mycket spannmål i förväg som tanken var från början. Det gjorde att jag var med på prisuppgången. Jag fick dock större skördesänkningar än genomsnittet i området. Men sammantaget blev det en svag förbättring mot föregående år.

Tack vare att jag har delvis ekoproduktion så blev prisuppgången markant på den ekologiska spannmålen. Det blev heller inte det stora skördebortfallet på det ekologiska som det blev på det konventionella. Det var alltså ekoprisuppgången som räddade det för min del. Om jag inte haft eko hade det blivit ett sämre år.

Har du avsatt pengar tidigare till resultatreglering (periodiseringsfond, expansionsfond, skogskonto)?

Respondent A

Ja det har han. Han kommer att lyfta fram delar av det till årets bokslut men det är inte på grund av årets försämrade skörd.

Respondent B

Ja, jag har gjort det tidigare på min enskilda firma. Det var under åren jag jobbade borta mycket. Då behövde jag använda periodiseringsfond. Under de fem senaste åren då jag blev heltidsbonde då har det inte varit aktuellt, till viss del för att vi är i en uppbyggnadsfas, eftersom vi växte kraftigt för fem år sedan. Skogskonto är inte aktuellt eftersom vi arrenderar all mark.

Respondent C

I handelsbolaget där vi jobbar nu delar vi ut vinsten direkt till aktiebolagen. Tidigare när detta drevs i aktiebolagsform så var vår tanke att göra avsättningar för detta, men den dåliga lönsamheten har inte gjort detta möjligt. Lantbruket hade behövt ha en bättre ekonomi för att kunna utnyttja dessa verktyg bättre. Tanken med det är god men i lantbruket generellt idag finns inga övervinster att sätta undan till dessa medel.

Respondent D

Jag tror inte vi har det i detta bolaget. Eftersom bolaget är ett aktiebolag med två ägare så kan det anses som en hjälp vid resultatsreglering. Emil och Henrik har ju periodiseringsfonder. Vi har kommer inte redovisa dessa pengar för just detta året utan det har fallit väl ut ändå.

Respondent E

Nej, det är lagret i bokföringen som är levande för att flytta resultat från det ena eller andra året, så det är väl det som vi kan ha för att periodisera. Men i praktiken gör det ingen skillnad utan det är bara en pappersprodukt.

Respondent F

Jag är inte helt insatt, men eftersom ägaren har 700 hektar skog så borde det finnas någon form av skogskonto. Men även vinsten som han får ut tror jag kommer att periodiseras. Det blir inte aktuellt att lyfta fram dem för 2018 men då för 2019, då vi även har investerat mycket från och med förra året.

Respondent G

Ja, men inte de senaste åren eftersom möjligheten inte har funnits, främst på grund av en dålig lönsamhet. Vi har använt oss av periodiseringsfonder och expansionsfonder tidigare. Under 2016 och 2017 valde vi att lyfta fram tidigare resultat men under 2018 finns inte möjligheten eftersom lönsamheten inte har varit god nog för att utnyttja detta. När vi gick in i 2018 så hoppades vi ett hyfsat normalår som skulle kunna hjälpa oss att bygga upp en buffert igen. Så utfallet blev inte riktigt ett önskat scenario.

Respondent H

Ja innan vi gjorde generationsskifte kunde vi nyttja periodiseringsfonder och annat. Efter generationsskiftet blev den ekonomiska situationen aningen ansträngd trots att det blev klassat som gåva. Vi har alltså inte haft de utrymmena de senaste åren. Jag tycker att detta är viktiga verktyg för framtiden och blir oroad när politiker idag börjar undergräva skogskonto och börjar titta på att plocka bort det exempelvis. Det går egentligen åt helt fel håll.

Jag skulle hellre tycka att det borde finnas något som heter klimatkonto eller klimatinvesteringskonto där företagare skulle kunna sätta av pengar på ett investeringskonto som de inte kan plocka ut för att köpa vilken traktor som helst. Under

lönsamma år kan företagaren sätta av pengar här och kanske till och med låta dom bli förräntade på något sätt om det finns någon form av klok förvaltning. Dessa ska senare kunna plockas ut utan beskattning, mot att de investeras när du behöver göra större satsningar. Allt från att sätta solpaneler på taket till att täckdika exempelvis.

Här behövs mer kreativitet från politiken för att kunna jämna ut resultat över åren.

Regeringen anser att gårdsstödet samt marknadsrelaterade åtgärder är tillräckligt bra verktyg för riskhantering i dagsläget. Marknadsrelaterade åtgärder kan exempelvis vara. prissäkring, futures, kontraktsodling mm. Vad tycker ni om detta påstående?

Respondent A

Vill kunna sköta sig själv så mycket som möjligt. Där pengar kommer från annat håll så är det lätt att de försvinner i kryphål på vägen. Som exempelvis administrationskostnader. Det är bättre att lita på marknaden genom att försöka få bättre betalt för produkterna och den egna företagets förmåga så mycket som möjligt. Det bästa är att bönderna får ut så mycket som möjligt själva av pengarna och att det inte hamnar på administrationsavgifter och fel sorters satsningar. Om nu budgetpelare II innebär att det dels ska finansieras av nationella medel, så kommer vi få betala det själva i slutändan i alla fall. Hellre det än att lita på statsmakter. Jag är inte glad i statligt skördeskadeskydd då man kommer få betala till det i alla fall i slutändan i form av högre skatter för att täcka administrationskostnaderna.

Respondent B

Jag tycker inte det är tillräckligt. Det skulle vara så pass bra lönsamhet så att möjligheten fanns för att fondera pengar för kommande år. Tyvärr finns inte den lönsamheten. Det vore bra om det fanns någon form av grödaförsäkring. Det tror jag på.

Respondent C

Jag tycker inte gårdsstödet på långa vägar räcker till för att balansera den risk vi utsätts för, som exempelvis föregående års torka. Tanken med gårdsstödet är rätt, men beloppet är fel utformat. Det ska vara ett högre belopp och du ska få det om du är en aktiv lantbrukare. Utan gårdsstödet idag skulle inte många klara sig. Det hade kunnat vara ett bra system, men dagens utformning är absolut inte bra.

Hade gårdsstödet varit den storleken så att det är huvuddelen av EU-stödet så hade det varit annorlunda. Idag är mycket borttaget till pelare II till andra sorts satsningar. Tanken med gårdsstöd som skydd för att hantera risker är god, men då måste det vara av den skalan så att det är meningsfullt. Idag är det för lite pengar i det för att kunna skydda sig mot de riskerna. Succesivt tas pengar från gårdsstödet för att lägga pengar på miljöåtgärder och liknande. Summan blir då att det blir en sorts ersättning för oss lantbrukare till att ta hand om miljön. Detta är absolut då ingen försäkring. Om det ska fungera, så tar jag antingen gårdsstödet för att betala försäkringspremierna eller så lägger jag det undan det för att användas under sämre tider.

Respondent D

Nej det tror jag inte, man kan försäkra sig en del idag och även aktivt sprida risker själv på marknaden som jag anser fungerar. Gårdsstödet i sig är jag inte så förtjust i. Just nu finns ett krispaket att söka men jag tycker det är fel utformat, det borde redan ha funnits tillgängligt i höstas för att hjälpa lantbrukare att klara likviditeten. Jag misstänker att 9 av 10 lantbruksföretag har idag en ytterst ansträngd likviditet och pengarna måste fram på något sätt. Det är ju ofta likviditeten som sätter stopp, även om det ibland funkar på längre

sikt med ansträngd likviditet. Men nej jag tycker att det finns många goda förutsättningar att åtminstone för oss att sprida våra risker för sådana torkår.

Respondent E

Jag anser att de marknadsrelaterade verktygen är bra sätt att hantera risk, vi använder oss av det idag såsom exempelvis börsen. Jag håller dock inte med om att gårdsstödet är det. Även om syftet med gårdsstödet är en form av riskhantering, så är det idag en post som kommer med i våran kalkyl. Vi bygger inte direkt en buffert kring gårdsstöd, även om det är så regeringen tänkt att det ska vara. För över tid har den hjälpt till att öka upp pris på markköp och högre arrendekostnader. Nu är det mer ett "ont måste" för oss. Tappar vi gårdsstödet så kommer kostnaderna för mark behöva sjunka för att kalkylen ska gå ihop. Därför tycker jag inte att gårdsstödet har den önskade effekten som ni beskriver för riskspridning. Sen finns det ju mer riktade former av stöd som kan täcka upp det enskilda fallet av risker, men det blir på så liten basis att det inte är riktigt samma fråga. Där kanske det har större effekt då det blir mer kopplat till en viss insats.

Respondent F

Just till potatis och jordgubbar så är marknaden tillräcklig, men inte till spannmålen. I vår odling hade skördeskadeförsäkringar varit bra, eftersom det handlar om så mycket värde. 2012 var det stora översvämningar här och ungefär 30 procent av skörden fick, eftersom det stod under vatten. Det finns ingen försäkring som täcker detta och vi gick miste om mycket pengar.

Marknaden för potatis har svarat bra för den dåliga skörden 2018 eftersom det fanns ett litet utbud och att importen av potatis är begränsad. För oss har 2018 varit ett bra år eftersom vi har haft möjlighet till bevattning och lyckats producera mycket potatis till skillnad från våra konkurrenter. Ett dåligt produktionsår är egentligen bra för oss eftersom priset ökar så pass mycket

Just i potatisbranschen så är gårdsstödet inte av så stor betydelse eftersom det är så lite pengar i sammanhanget. Det är knappt en procent av den totala omsättningen. Så för potatisodlare så har gårdsstödet inte lika stor betydelse som det har för spannmålsbönder. Om vi tittar på krisstödet nu som tillkommit efter torkan, så får potatisbranschen ingen ersättning.

Respondent G

Det stämmer till viss del, men det som omkullkastar påståendet är lönsamheten i lantbruket i stort. Under ett normalår så skulle lantbruket behöva ha möjlighet till att bygga en buffert för att klara de dåliga åren. Men i dagsläget behöver vi nästan få rekordår för att bygga buffert. Så egentligen är det en lönsamhetsfråga och vi har överlag egentligen ganska goda verktyg för att hantera risker. Den största riskfaktorn som vi inte kan påverka är de politiska svängningarna, där vi ofta får ganska kortsiktiga och hastiga svängningar i en bransch som är ganska långsiktig som jag ser det. Så om jag försöker uppnå resultat över en 10–20 års period eller ännu längre så omkullkastas ofta sådana tankar av de politiska svängningarna.

Respondent H

Till viss del kan man säga att gårdsstödet blir en sorts försäkringslösning. Förra året var det tydligt, om vi inte hade haft gårdsstödet så hade det gett ännu större ekonomiska konsekvenser. Jag tycker frågan är filosofisk därför att man kan inte bara titta på om vi inte hade haft gårdsstödet. Hade inte hela EU:s jordbrukspolitik och alla EU:s bönder haft gårdsstödet, så hade marknadspriset redan behövt vara på en väsentlig nivå redan innan. Detta eftersom mycket av spannmålsproduktionen inte hade existerat utan gårdsstöd. Det gör det då svårt att säga att marknaden inte hade kompenserat detta och bara säga att

gårdsstödet ger oss en inkomstförsäkring. Detta eftersom spannmålsproduktionen hade varit mindre och vi hade behövt ha ett högre grundersättning.

Det finns en splittring mellan slättbygd och mellanbygd/skogsbygd gällande gårdsstödet. Eftersom jag är placerad i slättbygd borde jag vara vän av ett gårdsstöd, för att det är ett enkelt sätt. Jag är dock väldigt kritisk till ett stort gårdsstöd. Jag tycker att det bara går rakt igenom, pengarna kapitaliseras i högre markpriser och högre arrendekostnader. Sådär funkar det oavsett om vi är placerade mellanbygd/skogsbygd eller i slättbygd. Gårdsstödet passiviserar produktionen och gynnar mer ägandet än brukandet av mark. Det blir en viss subvention för att äga marken. Jag tycker att det hade varit mera rätt att skära ner en aning på gårdsstödet. Problematiken är dock att politikerna vill föra över pengarna från gårdsstödet till landsbygdsprogrammet. Detta för att slippa föra över så mycket nationella medel till landsbygdsprogrammet. Svenska politiker har alltså en helt annan ingång till detta. Personligen skulle jag vilja ta gårdsstödet för att lägga på bra åtgärder i landsbygdsprogrammet. Åtgärder som också växtodlare i slättbygd kan dra nytta av och så det inte bara går till hagmarker och den sorters verksamhet.

Sammanfattningsvis räcker inte gårdsstöd och marknadsåtgärder för att hantera risker. Under föregående år kunde vi inte jobba med exempelvis terminssäkring för att minimera prisrisker eftersom det snarare blev tvärtom. De lantbrukare som inte spred sina risker blev de stora vinnarna och att prissäkra fysisk vara blev i sig en sorts ökning av risk, då många lantbrukare låste fast sin vara.

Jag tycker alltså det är intressant att titta på skattelagstiftningen och hur den kan utvecklas. Detta är väl så viktigt i jämförelse med att EU:s jordbrukspolitik ska vara ansvariga för olika riskhanteringssystem.

Jag tycker även att diskussionerna kring skördeskadeskydd är avfärdade lite för lätt och då med hänvisning till äldre lantbrukare som varit aktiva under den tid då staten gjorde det tillgängligt. Problemet med det tidigare skördeskadeskyddet var den invecklade administrationen och vad lite det egentligen gav utfall för. Jag tycker det alternativet bör utvärderas igen, speciellt när vi står inför utmaningar både på marknaden och klimatet.

I CAP, EU:s gemensamma jordbrukspolitik, finns utrymme för varje medlemsland att finansiera riskhantering genom exempelvis att subventionera försäkringspremier. Finansieringen kan utformas på olika sätt. Alternativen är att ta pengar från gårdsstödet eller att omfördela pengarna i landsbygdsprogrammet genom att skära ner på någon annan del, som exempelvis investeringsstöd, stöd till naturbetesmarker, kompensationsstöd. Hur tänker du kring detta?

Respondent A

Beror på hur frekvent dessa åren blir, antar att åren ska vara väldigt extrema om de ens ska betalas ut. De andra pengarna i form av gårdsstöd kommer ändå ut varje år. Risk att pengarna försvinner om det går igenom staten eller försäkringsbolag. Eftersom försäkringsbolag har omkostnader på minst 30 procent, så bör rimligtvis staten få högre. Snarare mot 50 procent. Om det är våra egna pengar behåller jag det som det är då jag vet att jag får ut dem. Annat om man kan få ut andra pengar. Vart ojämnt fördelat med krisstödet. Problemet som var förut när försäkringskyddet var bredare, var att de som var slarviga eller rent av dåliga lantbrukare fick ut mer av försäkringen och de bättre lantbrukarna fick vara med och finansiera detta.

Respondent B

Jag tycker att medel ska tas från landsbygdsprogrammet. Jag kan tycka att det känns lite för enkelt ibland att få investeringsstöd. Reglerna på investeringsstöd bör stramas åt en aning för att sätta undan pengar till mer riskhantering.

Respondent C

Om några medel ska användas så är det från landsbygdsprogrammet. Gårdsstödet ska vi inte röra mer. Finansiera en försäkringsform är inte felaktigt, frågan är om staten eller försäkringsbolagen är kapabla till att göra en bra utformning. Antingen ska staten administrera detta eller det mest troliga är att något försäkringsbolag gör detta. Risken är alltid då stor att pengarna inte går till det som det ska. En traditionell skadeskördeförsäkring som vi hade tidigare anser jag är inte helt fel och då få den finansierade från pelare II. Detta är ett sätt att få lantbrukare att verkligen ta försäkringen. Problemet med försäkringar att både försäkringstagare och försäkringsgivare ska ha nytta av utformningen. Titta bara i skogen, där har försäkringsutbudet förändrats efter Gudrun. Jag har inget emot tanken, utformning är en annan sak. Om försäkringen ska finnas så ska den delvis vara subventionerad.

Respondent D

Hela frågeställning är ganska komplex, men jag tycker nog att det är bra om staten och EU är beredda på att hantera kriser. Se bara på SAAB och alla storkbanker, de har väl utarbetade system för krishantering. Jag anser att lantbruket ska jobba aktivt för att kunna hantera kriser själva så mycket som möjligt. Generellt så är lantbrukare väldigt duktiga på att skrika högt med att det är fel men ingen gör något åt det. Vi lantbrukare är företagare precis som alla andra och jag hör aldrig några företag i andra branscher skrika lika mycket som lantbrukare, kanske någon bank. Den svenska medborgaren verkar heller inte värdesätta lantbruket särskilt högt då mycket mat importeras och självförsörjningsgraden ligger på 50 procent.

Jag håller med till viss del att det är bättre att använda vissa delar av stöden för att exempelvis subventionera försäkringar, eftersom det tar bort lite av gårdsstödet som jag anser är alldeles för högt idag. Gårdsstödet bidrar med att åkermark som inte är lönsam fortsätter brukas av inaktiva lantbrukare. Det vore bättre att rikta dessa medel till lantbrukare som är aktiva och rädda sina grödor, istället för att Bosse 78 år som putsar sin träda ska få ett par extra hundralappar för detta.

Respondent E

Det är en komplex fråga. Ska den vara statligt subventionerad och finansieras från gårdsstödet så bör det ske över tid, eftersom markpriser och andra ökade kostnaderna är starkt relaterade till ett högt gårdsstöd. Jag kopplar mer till vad staten kan göra för att stötta bönder. Vi har torkstödet detta år som lantbrukare kan söka och skulle vilja ha en liknelse till detta. Där har pengarna tagits någonstans ifrån för att sätta in i de produktionsgrenar som är drabbade. Jag tror att det blir ett komplext upplägg om man ska ta pengar från allas stödpott för att sen lägga in i en pott som alla inte kommer vara i behov av att söka heller. Jag tror inte att alla skulle vara intresserade av att söka en exempelvis skördeskadeförsäkring eller torkförsäkring. Jag tror att det är svårt med statliga medel att subventionera riskhantering och ta från gårdsstödet, utan det ska iså fall tas någon annanstans ifrån. Jag ser ingen nytta med detta i vårt företagande och behöver bättre information om försäkringen i form av premie, självrisk och villkor. Även vilka medel det rör sig om från den statliga sektorn. Det går säkert att lösa ett sådant här upplägg men för oss som enskilda lantbrukare känner vi inte direkt ett behov av en sådan försäkring.

Respondent F

Ja som jag sa tidigare, så skulle det fungerat i denna odlingen. Eftersom gårdsstödet är sån liten del av omsättningen så skulle en skördeförsäkring var intressant. Vi har dock använt investeringsstöd relativt flitigt vid nybyggnationer.

Respondent G

Generellt kan man ju säga att jag vill gärna ha gårdsstödet så intakt som möjligt, för det är egentligen vår garanti och den största säkerhetsfaktorn. Börjar man tömma på gårdsstödet så är ju risken att det inte kommer oss till gagn ändå, utan hamnar någon annanstans. Så pelare I vill jag gärna ha så intakt som möjligt. Ska man vara visionär så hade ju pelare I kunnat få försvinna om vi hade kunnat vara säkra på att vi fått den kompenserad genom andra åtgärder i pelare II och landsbygdsprogrammet. Men med erfarenhet av hur det brukar kunna gå till när politikerna får mer svängrum så tror jag att det inte kommer att komma oss till gagn. Så därför kan man säga att landsbygdsprogrammet känns som en mycket osäkrare stöd, men jag tycker absolut att det är landsbygdsprogrammet som bör belastas till sådana saker.

Respondent H

Den enkla lösningen vore såklart att ta från gårdsstödet. Jag är dock rädd för att detta system skulle göra någon nytta. Det skulle bara lösas ut vissa år och visst, premien har man nytta av att den blir subventionerad. Men jag skulle vilja säga att omfördela i landsbygdsprogrammet är en bättre väg att gå, eftersom vi blir då tvungna att betala de med hjälp av nationella medel, och inte ta av de pengar som redan finns. Det tvingar oss också till att fundera hur landsbygdsprogrammets 5,2 miljarder ska prioriteras. Idag finns en mängd åtgärder i landsbygdsprogrammet där endast en del går till nytta för lantbruket. Bara 700-800 miljoner går till bredbandsutbygge och här är vi splittrade i landet hur detta ska finansieras. Jag anser att infrastruktursatsningar ska finansiera bredbandsutbygge och andra tycker att landsbygdsprogrammet ska bekosta detta. Jag tycker alltså det är rimligt att ett eventuellt nytt verktyg bekostas genom landsbygdsprogrammet.

För att ev. införa en bredare riskhantering kan tillvägagångssättet vara lagstiftning (tvingande), subventioner (morot) eller informationsinsatser. Hur ser du på dessa alternativ?

Respondent A

Branschen måste då ta fram en produkt som är rimlig som man anser behövs, så att bonden kan välja själv om man vill betala för den säkerheten. För i dag är det rätt tufft som nystartad att klara likviditeten, och kan då behöva ha en form av försäkring som man vet att man kan klara detta några år med denna skörden som kommer tas.

Respondent B

Alternativet är att subventionera premier. Det tycker jag skulle vara bra.

Respondent C

Om finansieringen är statligt subventionerad så ska det vara tvingande att ha försäkring. Om försäkringen ska subventioneras så tycker jag att den ska vara tvingande. Om den blir frivillig kommer hela systemet bli snedvridet då vissa struntar i denna försäkring och andra inte. I detta scenario borde då alltså staten, i form av jordbruksverket, vara involverade i utformningen.

Respondent D

Jag tycker att det borde införas någon form av krisstöd, istället för att få det på gårdsstöden, men däremot tycker jag inte det ska vara tvingande utan det ska vara frivilligt. Då är det bättre att subventionera så att det blir en prisvärd försäkring.

Respondent E

På sätt och vis skulle det bli tvingande. Idag är det inget tvång att söka gårdsstöd men tvärvillkoren måste följas för att stödet ska utbetalas. Om pengarna tas från gårdsstödet så

blir det en typ av tvingande åtgärd eftersom så pass många berörs. Jag tror mer på att staten med sina medel som gårdsstöd eller landsbygdsprogram omfördelar dem i någon form av buffert för att kunna sätta in stöd i samband med exempelvis torka, det tror jag är melodin.

Respondent F
Ingen kommentar

Respondent G
Tycker det kan vara frivilligt men informationsinsatser absolut, eftersom företagen är uppbyggda på så många olika sätt så kanske denna typ av riskhantering inte passar alla. En reducerad premie på en försäkring kan locka fler till att teckna, men det ska vara upp till lantbrukarna själva om det passar företaget. Hagelförsäkring är ett exempel på en sådan form av försäkring som du inte måste ha men det rekommenderas att du tar den och kan gott fungera så fortsatt. Därför tycker jag inte att det är statens uppgift att ställa de kraven att det ska vara obligatoriskt. Däremot så kan jag tycka att det bör ligga i bankernas intresse att exempelvis lantbrukare, som utsätter sig för stor risk i förhållande till deras lönsamhet, tecknar en sådan försäkring för att kunna bevilja lån och ställa säkerheter.

Respondent H
Kommentarer finns i andra frågor.

Betygsätt förslaget med att finansiera riskhantering med hjälp av statliga medel på en skala 1–10. 1 är ”ser ingen nytta”, 10 är ”ser stor nytta”.

Respondent A
Jag sätter en 3:a. Jag anser att varje företag borde lägga undan mer pengar själv än att lägga det på premier om det inte är så katastrofala så det inte går att klara likviditetsmässigt. Det gäller att varje lantbrukare får ut så mycket pengar som möjligt från EU och ser ingen fördel att lägga dem i någon sorts fond. Risken är då att det politiska klimatet förändras och pengarna plötsligt är borta.

Respondent B
Jag skulle sätta en 9 eller 10. Alltså riktigt högt.

Respondent C
Jag skulle sätta en 8:a. Med detta året färskt i minnet så skulle vi ha blivit av med många problem om denna lösning var tillgänglig.

Respondent D
Sätter nog en 6:a.

Respondent E
Jag är mer åt en 10:a då jag hoppas vi kan komma ifrån de omfattande stödprogrammen eftersom de har på inflationen i många anseenden. På sikt hade jag velat se att vi kommer bort ifrån gårdsstöd, i alla fall till viss del och kanske snarare ha buffertar för tuffa situationer. Är dock inte en stark 10:a, då detta kommer ta tid och drabbar många i form av nyförvärv av mark med mera. Hoppas som sagt att vi kommer bort från gårdsstöden och att marknaden ska kunna betala för det istället så att vi mer blir en aktör på marknaden än det vi är nu. Är egentligen någonstans 5-6:a och snart kommer en ny CAP som kommer beröra detta. För oss som arrendatorer kan omställningen ske snabbare eftersom vi kan sätta oss ner med våra jordägare och göra ett nytt upplägg, men för någon som precis köpt

mark blir det svårare pga. sina banklån och räntor. Tappar man då gårdsstödet direkt kan detta bli svårt att klara det.

Respondent F
Ingen kommentar

Respondent G
Jag är ju ganska nära 1:an egentligen, men sätter en 3:a. Det får inte bli för stora svängningar bara. Generellt är det säkraste sättet att behålla det som idag för vi vet hur det fungerar. Ska det förändras någonting så får det inte vara för stora svängningar som frigör den säkerhet vi har idag med gårdsstödet. Jag ser mer nytta med att få de pengarna själv för att få rörelsefriheten att hantera besluten själv.

Respondent H
Jag är en 6-7 någonting. En argumentation för att det ska tas medel från gårdsstödet är att det då kan subventioneras en försäkringspremie och gynnar brukaren av marken. Det gynnar alltså inte den som äger mark. För mig är det viktigt att den som brukar jorden får stöd, inte den som äger marken. Detta argument driver på en viss stimulans, eftersom det inte finns några pengar att tjäna genom att bedriva en extensiv produktion.

Generellt: vem ska vara ansvarig för en ev. satsning på katastrofförsäkring?

Respondent A
Är bättre att satsa på någon form av försäkring som går att teckna själv där man väljer vad det ska teckna och veta precis vad som betalas och vad man får ut. Branschen tillsammans med försäkringsbolagen är det bästa alternativet då försäkringsbolag ofta har en lägre omkostnad kontra vad staten har. Ska staten blanda sig i blir det ofta tvingande och då kan man inte ta marknadsmässiga beslut. Där är ju också risken att banker och andra långgivare kommer att eventuellt i framtiden ställa krav på nystartade att ta en sådan försäkring då man har mer risk med likviditeten.

Respondent B
Jag skulle tycka en kombination vore det bästa. Men det bästa vore med privat för då skulle det finnas olika varianter. Även olika självrisker blir då aktuella. Dessutom har vi inte varit så imponerade av hur jordbruksverket sköter sig hittills och jag vet inte om de orkar med ännu en sak att administrera.

Respondent C
Ett alternativ är att göra det helt privat utan några subventioner. Jag har inget emot detta. Dock när alternativet finns att pengar finns att hämta från CAP så borde alla inkluderas. Det som saknas i Sverige idag är att teckna en helt privat skördeskadeförsäkring. Det borde finnas en möjlighet.

Respondent D
Om det rör sig om ren och skär försäkring så borde de privata försäkringsbolagen tillsammans med branschen ta fram något förslag. Men om det blir en form av krisstöd där pengar tas från gårdsstödet så är det såklart regeringen i form av jordbruksverket som ska sköta detta.

Respondent E
Om det ska utvecklas någon form av fond där EU sätter av medel till krisstöd, så ska jordbruksverket sköta administrationen. Är det däremot att vi som enskilda företagare som

ska betala in till en försäkring så tycker jag att en annan aktör ska förvalta dessa medel där till exempel försäkringsbolag kan sköta det.

Respondent F

De privata försäkringsbolagen kännetecknas att det jobbar nära kunder och att ersättning betalas ut i tid, till skillnad från jordbruksverket. Jordbruksverket är inte kända för att vara snabba med att betala ut. Det skulle bara göra lantbrukarna mer irriterade och ska det då fungera smidigast så hade privata försäkringsbolag varit det bästa alternativet. Men däremot måste man ha en dialog med jordbruksverket för att veta var gränsen går såklart.

Respondent G

Jag tycker nog att det ska vara via staten direkt. Så som jag uppfattar den typen av försäkring är det en katastrofförsäkring och ger ett skydd för liknande scenario som 2018. Så det är ju ingen försäkring som gå in vid 20 procent skördebortfall, utan den kanske bör gå in när det börjar närma sig 50 procent och när det är en nationell katastrof eller över ett stort område som drabbas på något sätt. Så det kanske är en försäkring som ska lösas ut var tjugonde år eller tjugofemte år.

Respondent H

Frågan kan falla ut i ett rent ideologiskt ställningstagande, där man tycker att staten inte ska ta hand om sånt som den privata marknaden kan göra. Man kan också tycka att staten ska ta ett ansvar i denna fråga. Jag är pragmatisk i det sammanhanget och tror att båda verktygen, både privata aktörer och staten kan ha en roll i detta. Det viktigaste att inte dubbeljobba. Staten får inte utforma ett system som sen får konkurrens av privata aktörer. Det kan vara att staten tar hand om kontrolldelarna, men kommersiella aktörer skulle kunna stå för själva försäkringserbjudandet. Man kan tänka sig att staten blir garanten för kontrollen av systemet och att EU:s politik ersätter premien, då blir det en marknadsmässig försäkring, men det är jordbruksersättningarna som gör att premien blir lösbar för lantbrukaren.

Det är dock en helt annan fråga vad som i framtiden kommer att anses som extra ordinära händelser och hur mycket behöver skördarna variera för att en försäkring ska lösa ut. Hur mycket kan priser och skördar variera och ändå ligga inom risken för företagande? Därför har jag en viss försiktig tilltro till att denna typen av försäkringslösningar kan hjälpa oss företagare. Den absolut viktigaste biten är att vi ska få chansen att tjäna pengar och lagra upp under de bra åren, det är en nyckelfaktor för att det ska fungera.

I Finland finns ett visst utbud av privata skördeskadeförsäkringar. Du kan exempelvis försäkra dig mot ihållande regn och exceptionell torka. Självrisk är på 20 procent. Tycker du nivån är rimlig?

Respondent A

Bättre med något man betalar till själv om det inte finns några ytterligare EU pengar.

Respondent B

20 procent måste man nog ha och jag anser att en nivå på 20–25 procent är rimlig.

Respondent C

Jag tycker absolut nivån är rimlig. Ett år som detta hade man varit beredd att betala en ganska hög premie och en hög självrisk och ändå dra nytta av försäkringen. Om man slår ut det på en 10 års basis och det inte inträffar något mer under perioden så får premien såklart inte vara för hög, eftersom då blir det inte intressant. Självrisk kan däremot vara

ganska saftig. Min filosofi är att använda försäkringar när det verkligen behövs, därför har jag själv relativt hög självrisk och låg premie. Vi har höga självrisker på våra maskiner. Betalar hellre lite mindre i premie.

Respondent D

Jag tycker den är rimlig för det gör ju att lantbrukare själva behöver jobba för att minska sin risk. Man kan göra mycket åtgärder själv som lantbrukare. Om 20 procent anses som en stor post så motiverar det till att göra åtgärder för att skydda sig som exempelvis rejäla öppna diken, dräneringar eller bevattningsanläggningar. Jag tycker nog att den är skälig.

Respondent E

Först och främst beror det på vilken premie det är. Kan tänka mig att en sådan försäkring skulle bli rätt dyr, om inte annat efter föregående år, eftersom skadan skulle drabba så många samtidigt. Premien blir då hög för att täcka upp försäkringsbolagen kostnader. Om premien blir hög så tycker jag att 20 procent självrisk låter mycket, men det beror på hur mycket av min hektar omsättning som är premie också. Men 20 procent är väl ingen dum risk på en skördekadeförsäkring kan jag tycka. Den ska inte vara högre. Svår fråga då man måste väga den emot premien, så kan tyvärr inte ge ett rakt svar.

Respondent F

Ja visst är det alltid roligare om det är lägre självrisk, men samtidigt att inte få någon ersättning alls så är helt klart 20 procent rimligt. Ska det fortsätta att vara så här ostadigt med väder och vind så hade inte en lägre självrisk varit några problem mot att betala en högre premie. Då har man råd att betala en högre premie om den löser ut oftare. Men det är svårt att veta i förväg. Blir vädret värre i framtiden så kommer nog bönder att investera i mer teknik för att säkra upp sig i så stor grad som möjligt.

Respondent G

Jag tycker absolut att självrisken kan vara på 20 procent, men skulle också kunna vara ännu högre, eftersom att det är en försäkring för att minska en katastrof. Jag har ingen strävan efter eller hade inte behövt teckna en försäkring som ger mig 100 procent ersättning för förlorad skörd upp till normal nivå. För mig kanske hade det räckt med att teckna upp till 75 procent, för jag betalar hellre en högre självrisk än en hög premie. Jag tycker inte att den ska vara utformad för att hindra en katastrof, utan mer för att bromsa utfallet. Det bygger alltså på att den inte löser ut hela tiden. Vid 20 procent självrisk kan man teoretiskt sett säga att jag har nytta av försäkringen vid 22 procent skördebortfall. Så tycker inte jag den borde vara utformad utan det kanske ska vara vid 25 procent istället. Så hellre en högre självrisk och en lägre premie som kanske gör att fler tecknar den.

Respondent H

Jag reflekterar över de villkor du läser upp och anser att ersättningsnivån är för låg samt att premisserna att den ska lösa ut är för hårt satta. Därför att under ett blötår är inte skördeförlusterna det stora problemet, utan det är ofta kvalitéterna och alla omständigheter runt om som exempelvis utebliven höstsådd och dåliga förutsättningar för en fungerande strategi för ogräs samt växtskydd. Vad jag tolkar så fångar inte försäkringen upp alls i den omfattningen som det borde göra. Vad du har sagt till mig så tycker jag att försäkringslösningar enbart är ett sätt att försörja försäkringsbolagen.

Övriga kommentarer

Respondent A

Vi kommer tvingas att bli mer marknadsmässiga om vi ska kunna hänga med. Ser ett problem med att ha pengar på hög då det lätt blir att de pengarna ”lånas” för temporär finansiering av andra saker. Tycker att de pengarna i budgetpelare II borde verkligen hamna på landsbygden och ser ett problem med att en del av de pengarna hamnat på bredbandsutveckling för landsbygden då de pengarna borde staten finansierat. Arealstödet blir mindre i förhållande till omsättning och känns bra då man inte känner sig lika beroende av det längre. Med stöd och statliga försäkringar ger det mer möjlighet för de ”dåliga” att lyckas.

Respondent B

Hela krispaketet anser jag utformas efter att den som skriker mest, får mest. Det tycker jag som spannmålsodlare.

Vi har kompisar i Kanada som har grödaförsäkring. Den är subventionerad till mer än 50 procent. Men de har inget gårdsstöd. Så tar man inte försäkring så är skyddet noll.

De tyckte försäkringen var dyr i början, men tycker att de kan sova gott om nätterna nu.

En grödaförsäkring borde egentligen vara till fördel när krediter ska sökas. Det borde vara lättare att få lån och även en bättre ränta då du tar en mindre risk och har en försäkring.

Jag tror att intresset skulle vara relativt stor för grödaförsäkringar om en del av kostnaden för premien blev subventionerad och priset gick ner för lantbrukaren.

Respondent E

Om man kopplar till vilken siffra man satte i vad man är benägen att ta för risk så tror jag att det kan korrelera till gårdsstödet, för det är en trygg och fast inkomst. Jag tror att vi som kan tänka oss att ta högre risk kan också tänka sig att vara utan gårdsstödet och lever hellre fritt på marknaden. Det finns olika sätt att se på saken då man kanske vaskar fram vassare företagare om man har mer frihet som företagare i de här sammanhangen och därför tror jag att det inte är fel att vara mindre stödberoende.

Respondent G

Om man tänker efter 2018 så är det rätt många som har en ansträngd ekonomi och ingen marginal alls, och då kan en sådan försäkring vara ett sett att minimera risken ett till två år framåt, även om det kan kosta en del men bara för att komma på rätt köl. Bankerna borde kunna ställa detta kravet på många efter 2018. Det hade varit ett drömscenario att vara utan stöden, men om staten eller EU tappar tvärvillkoren över oss till stöden så behöver vi inte följa reglerna, men då får det bli vite eller böter eller något annat system istället för stödsystemet är det som gör att vi följer reglerna idag. Mycket av säkerhetstänket bör fortfarande ligga på Gårdsnivå, då det finns odlingstekniska möjligheter som kan minimera risken.

Respondent H

Svenskt lantbruk har i varje jordbrukspolitisk reform varit alldeles för inriktade till att undvika att omfördela och förlora för mycket pengar. Alltså omfördela pengar mellan produktionsgrenar. Detta har alltså spelat större roll för vårt agerande än vår politiska kompass. Alla bönder säger att de vill ha betalt för de som de producerar, än att vara beroende av politik. Ändå är vi så beroende av politiska stöd och bidrag så ingen lantbrukare klarar av att säga nej till dom. Här tycker jag att lantbrukare som företagare bör fundera på om hur mitt lantbruk skulle behöva se ut för att bli mindre beroende av politiken. Är jag då mindre intresserad av att bli beroende av politiken så måste jag bli mer marknadsorienterad. Här anser jag att lantbrukare har varit dåliga på att tänka igenom sin situation. Bönderna vill både bli frisläppta från politiken och få betalt för de som dom producerar, och samtidigt ha en lugn och stabil tillvaro.

Det jag har lärt mig från EU:s jordbrukspolitik är att det inte finns några enkla lösningar. Gör man något i ena änden så kan det bli problem i andra. Det handlar om att göra alla så gott som nöjda. Det viktigaste tycker jag är att man påverkar och skapar vissa beteenden hos lantbrukare och det är otroligt viktigt att ta med sig. Vilka beteenden vill vi skapa hos lantbrukarna? Det man kunde se när gårdsstöden utjämnades, som i teorin ansågs relativt odramatisk i Sverige, var att gårdsstödet höjdes i de mindre produktiva delarna av landet och det blivit en viss passivitet. Det har blivit ännu dyrare för dem som verkligen vill bruka marken aktivt. Detta exempel är en sorts beteendeförskjutning som är otroligt viktiga att kunna se när nya reformer bildas.

Ett annat exempel är kompensationsstödet som har bidragit till att djurbönder är väldigt stödoptimerade till antalet djur per ha. Detta blev olyckligt förra året då djurproducenter hade väldigt lite mark tillgängligt för att producera foder. Systemet har alltså lett till att djurbönder tar större risk då de inte tjänar på att ha för mycket mark till förhållande till det djurantal.

Bilaga 2

Bilaga till lantbrukare

Bakgrund

Forskning visar på att ett förändrat klimat kommer att leda till en högre riskexponering för lantbrukare. Idag finns det olika verktyg för att hantera risker inom lantbruket och de flesta av dessa verktyg är kopplat till marknad. Det finns även möjligheter inom skattelagstiftningen att jämna ut resultat. Dessa medel kan också anses som verktyg för riskhantering eftersom de kan periodisera och flytta resultat mellan åren. Exempel på verktyg är periodiseringsfond, expansionsfond och skogskonto.

Utbudet för finansiella produktionsrisker inom växtodlingen, som exempelvis grödaförsäkringar är desto mindre.

Regeringen och branschen anser att gårdsstödet är ett tillräckligt verktyg för att hantera produktionsrisker och att resterande del ska hanteras på marknaden med gällande utbud och efterfrågan. I andra länder som exempelvis Finland finns det privata försäkringslösningar för skördeskadeskydd som täcker bland annat långvarig torka och ihållande regn. Svenska försäkringsbolag anser att en sådan lösning även går att implementera här i Sverige men att efterfrågan är svag eftersom premien blir allt för hög för att klara av att täcka risken.

I CAP-budgeten (EU:s gemensamma jordbrukspolitik) finns utrymme att avsätta pengar för riskhantering och därmed exempelvis subventionera premien på försäkringar. Följden blir att omfördela pengar i landsbygdsprogrammet eller alternativt sätta av pengar från gårdsstödet. Sverige har valt att inte avsätta statliga medel för riskhantering eftersom gårdsstödet har ansetts som tillräckligt. Varje medlemsland har en viss frihet hur pengarna ska fördelas och många medlemsländer väljer idag att finansiera riskhantering genom att exempelvis subventionera försäkringar.

Riskhanteringsverktyg - Olika verktyg för att hantera risker. Exempelvis prissäkring, ny teknik, nya grödor och försäkringar.

Finansiell riskexponering – Hur mycket en person utsätts sig för finansiell risk.

Försäkring - Ett verktyg för att utjämna och hantera risker inom ett kollektiv.

Premie - Den avgift försäkringstagaren betalar försäkringsgivaren för att ta del av riskutjämningen.

Subvention - Ett ekonomiskt stöd (ofta statligt) för att sänka priset på en viss vara eller tjänst.

Gårdsstöd - Det arealbaserade inkomststödet som baseras på hektar.

Intervjuguide

Detta är frågor som inte ska besvaras nu, utan är ett underlag för själva intervjun.

- Om ni tänker på risk i allmänhet, vad skulle ni anse att er personliga attityd till risktagande är på en skala mellan 1 till 10 där 1 betyder föredrar säkerhet/undviker om möjligt risk, 5 är neutral och 10 är riskbenägen/tar gärna risk med chans på mer nytta?
- Har du avsatt pengar tidigare till resultatreglering (periodiseringsfond, expansionsfond, skogskonto)?
 - Om ja, kommer ni att lyfta fram det för årsbokslut 2018?
- Regeringen anser att gårdsstödet samt marknadsrelaterade åtgärder är tillräckligt bra verktyg för riskhantering i dagsläget. Vad tycker ni om detta påstående?

- I CAP finns utrymme för varje medlemsland att subventionera försäkringspremier. Finansieringen kan utformas på olika sätt. Alternativen är att ta pengar från gårdsstödet eller att omfördela pengarna i landsbygdsprogrammet.
 - Betygsätt förslaget på en skala 1-10. 1 är ”ser ingen nytta”, 10 är ”ser stor nytta”.

- I Finland finns ett visst utbud av privata skördeskadeförsäkringar. Självrisken är på 20 procent.
 - Tycker du nivån på självrisken är rimlig?
 - Vad anser du är en rimlig nivå på självrisk?

